

AZATLIK TÜRKÜSÜ

SABİR ŞAHTAHTI

Azərbaycan
Edebiyatı

 BENGÜ

ÇEVİREN
METİN YILDIRIM

Roman

Sabir Şahtahtı
Azatlık Türküsü

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=69499966

Azatlık Türküsü:

ISBN 978-625-6853-50-8

Содержание

Takdim	4
Giriş	9
GÜZEL	12
ŞULE	19
İÇİMİ KEMİREN ŞÜPHELER	31
KANLI MEYDAN	42
HAPİSHANE HAYATIM	51
ÖZGÜRLÜĞE GRAM GRAM KAVUŞTUM	64
Конец ознакомительного фрагмента.	77

Sabir Şahtahtı

Azatlık Türküsü

Takdim

Azatlık Türküsü'nden Tarih Yazan Yazar: Sabir Şahtahtı

*Men vatani canım kimi séverem,
Ruhum, etim, qanım kimi séverem.*

Abbas Sehhet¹

Geride bıraktığımız yüzyıl, soğuk savaş döneminin bitişi ile tarihe geçti. Yirminci asır başlarında millî mücadele vererek bağımsızlığına kavuşan milletlerin Rus İmparatorluğu tarafından gaspedilen özgürlüklerine Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla tekrar kavuştuğu çok uzun bir yüzyıl oldu. Azerbaycan, karşılaştığı tüm zorluklara rağmen 1918 'de Şark'ta ilk defa kurmuş olduğu demokratik Halk Cumhuriyetinin 1920 yılında işgâlinde sonra doksanların başında bağımsızlığa tekrar kavuşmak için çok çileler çekti, çok kurbanlar verdi ama pes etmedi. Su ve hava gibi özgürlüğü soluyan Azerbaycanlıların, dillerindeki azatlık türküsünü yaşam biçimine dönüştüren şerefli

---

¹ Ünlü Azerbaycanlı Şair Abbas Sehhet (1874-1918), Azerbaycan halkına yapılan soykırımın acısına dayanamayarak 1918 yılının Mart ayında vefat etti.

bir milletin gerçek hikâyesidir. Sabir Şahtahtı'nın kaleme aldığı "Azatlık Türküsü" adlı kitap. Azerbaycan'ın yakın dönem tarihinin sayfalarına prototipler (Şahve & Şule) aracılığıyla yansımaları olan bu tarihî siyasî roman gelecek nesiller için o zor, çalkantılı döneme dair çok zengin belgeler ihtiva eden önemli bir arşivdir. "1980'lerin sonlarında, ülkedeki durum yapay "Dağlık Karabağ" sorunu yüzünden günden güne gerginleşiyordu. Ben de bir vatan evladı olarak mitinglere katıldım. Bununla birlikte, bu mitingde, sadece vatan sevgisini değil, yar sevgisini de anladım. Orada bir kızla tanıştım. Payız'ın kalbinden atılmıştım, Şule'nin ışığına düştüm. Çok akıllı ve cesur bir kızdı. Cesareti beni büyüledi. El ele verip herkes gibi Özgürlük Meydanı'na koşuyorduk. Herkes gibi bizim de kalplerimizi özgürlük aşkı sarmıştı. Halk, esaretten kurtulmak istiyordu. Yaklaşık iki yüzyıl boyunca Rus İmparatorluğu'nda yaşayan insanlar, artık özgürlüğü tatmak istiyorlardı. Fakat özgürlük kolay gelmeyecekti, bunun farkındaydık." Romanın erkek kahramanı Şahve'nin dilinden yansıyan bu fikirler o dönemi yaşayan Azerbaycan halkının duygularıdır. Kolay elde edilmeyen özgürlüğün zorlukları eserde ayrıntılı bir şekilde fakat abartılmadan, yaşananların adeta kameral tasviri şeklinde okuyucuya sunulmaktadır. "Ana vatanımızın üstünde rahat gezmeye, vatanımızın özgürlüğü için bütün gücü ile mücadele eden evlatlar olarak herkesin gözünün içine dik bakmaya, hem benim hem de Şule'nin manevi hakkı vardı. Bu hakkı kazanabilmiştik." "Azatlık Türküsü" romanını okurken sadece

bir kitap değil Azerbaycan'ın tarihini okuyoruz: Tarihî roman yazarı mutlaka romanında ele aldığı dönemi ve olayları iyi bilmelidir. Yaşanan olayların aydınlatılmasına yönelik bir kurgu yapılması büyük önem taşır. Bu kurgu yapılırken ise tarihî romanlarda en önemli kural, yaşanan olayların ve dönemin gerçekliğine sadık kalınmasıdır. Sabir Şahtahtı'nın Azerbaycan millî mücadele hareketinin bizzat iştirakçısı olduğu yarattığı kahramanlarından belli olmaktadır. "Eylül 1988'de mitingler, protestolar ve grev çağrıları tüm ülke çapında gerçekleşiyordu. Bu sürecin önde gelen üyelerinden biriydim. Öğrencileri bu olaylardan uzak tutmak için her yıl 1 Eylül'de başlayan okulları bu yıl 15 Eylül'de açtılar. Bu olaylardan dolayı, derslerde kontrolü kaybetmiştim. Ancak öğretmenler, etkinliğimi ve bu süreçler başlayana kadar derslerimin iyi olduğunu göz önünde bulundurarak sınavlarımı geçiştiriyorlardı. Bakü'de milyonlarca insanın katıldığı ilk ulusal miting 17 Kasım 1988'de gerçekleşti. Kasım mitingine kadar fabrika ve yüksek okullardaki gizli toplantılara katıldığım için Kasım mitinginin organizatörlerinin hemen hemen hepsini tanıyordum." Tarihî roman, Azerbaycan'ın millî istiklal mücadelesinin şeref sayfasını oluşturan, Sovyetlerden ayrılarak özgürlüğüne kavuşmak için 20 Ocak 1990 faciasını, ardından 26 Şubat 1992 Hocalı Soykırımını yaşayan Azerbaycanlıların aynı yüzyılda Ermenilerce gerçekleştirilen 31 Mart 1918 mezalimine, 28 Nisan 1920 de maruz kaldıkları Millî Halk Cumhuriyeti'nin işgâline ışık tutmaktadır. Biz, nasıl ki Anadolu Türklüğünün yedi düvele

karşı yürüttüğü millî mücadeleyi Halide Edip Adıvar'ın "Türk'ün Ateşle İmtihanı" adlı tarihî romanından, Güney Kafkasya'da, somut olarak Azerbaycan'ın Bakü, Şamahı, Guba, Karabağ, Zangezür bölgelerine, iç Anadolu 'da ve Güney Azerbaycan'ın Selmas, Urmiye, Hoy, Merend, Erdebil bölgelerinde yüz yıl önce vuku bulan Türk-Müslüman mezalimini o dönemde kaleme alınmış olan Memmed Seid Ordubadi'nin "Kanlı Yıllar" eserinden öğreniyorsak, Sabir Şahtahtı'nın "Azatlık Türküsü" adlı siyasi, tarihî romanından da Millî Azerbaycan Devletinin kuruluşunda yaşanan olayları öğreniyoruz. Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin yıkılmasından sonra Mehmet Emin Resul-zade, Alimerdan Bey Topcubaşov, Ceyhun Hacıbeyli ve çok sayıda diğer siyasi muhacirler gibi yurt dışında hayatını ikame eden Millî hükümet mensuplarının vatan için son nefeslerine kadar gösterdikleri bağlılık haklı olarak kitapta kıymetini almaktadır. 1985 sonrası Sovyetler'in Perestroyka² süreci, milliyetçi kuvvetlerin bileşiminden güç alan ve milyonlarca insanı etrafında toplayan Halk hareketinin Azatlık Meydanı'nı tıka basa dolduran özgürlük mitingleri, kronolojik tarihe uygun olarak romanda kahramanların anlatımıyla mükemmel bir şekilde ifade edilmiştir. Azerbaycancılık ideolojisinin pratiğe dönüşmesinde ve müstakil Azerbaycan'ın dünyaya tanıtılmasında müstesna hizmetleri olan Ulu Önder Haydar Aliyev'in milletin tarihinde oynadığı tarihî misyon objektif şekilde romanda geniş bir yer almıştır. Tarih, belge, bulgu ve bilgiler ışığında tutarlı dayanaklar

---

² Perestroyka: Yeniden yapılanma

ve tespitlerle aydınlatıldığında gelecek nesillere aktarılan çok önemli mirasa dönüşüyor. Yazar Sabir Şahtahtı tarafından Şahve ve Şule'nin hikâyesi şeklinde kurgulanan, mükemmel anlatım, gerçekçi karakterler ve olağanüstü ustalıkla okuyucuyu yaşamış olayların içine çeken bu tarihî roman, Azerbaycan hakikâtlarının gelecek nesillere aktarılması bakımından çok kıymetli edebî ve tarihî bir mirastır. Daha önce kaleme almış olduğu “Anadolu Çırağı” adlı hikâyesi ile de ortak tarihimize ışık tutan yazar Sabir Şahtahtı, gayretli, aydın ve bir millet iki devletin kültür sanat elçisi olarak Türk millî mefkûresinin gelişmesine hizmet eden eserleriyle bizleri sevindiriyor. Türk milleti olarak her ailenin böylesine bir hikâyesi olmasına rağmen yaşlılarımız hayatını kaybederken o yaşamışlığın acı tarihi onlarla birlikte mezarlara gömülmektedir. Gelecek, tarih hafızasına sahip milletlerin yüzyılı olacak tarihinden kopan milletler yok olacaktır. Azerbaycan'ın bağımsızlığına tekrar kavuşması için verdiği olağanüstü mücadeleyi ihtiva eden bir dönemin romana dönüşen tarihini yazdığı “Azatlık Türküsü“ ile yaşananları tarih hafızamızda ölümsüzleştiren Sabir Şahtahtı'ya bundan sonraki faaliyetlerinde başarılar diliyoruz...

Prof. Dr. Aygün Attar
Akademisyen-Yazar
Ankara , 2018 Mayıs

Giriş

*Zulmün topu var, güllesi var, kal'ası varsa,
Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır;
Göz yumma güneşten, ne kadar nûru kararsa
Sönmez ebedî, her gecenin gündüzü vardır.
Millet yoludur, hak yoludur tuttuğumuz yol!
Ey hak, yaşa, ey sevgili millet, yaşa... Var ol!*

Tevfik FİKRET

Ah vatan, vatan... Canımdan çok sevdiğim vatan! Rüzgârın da beni ısındırırdı vatan! Fakat nereden bilebilirdim ki doğduğum gün senin facia günün olacak vatan...

İçimde öyle bir yara açıldı ki ömür boyu kanadı. Ne durdu ne de yaram kabuk bağladı. Dertlerime sığınmaktan başka çarem kalmadı vatan! Tek tesellim o oldu ki; aynı gün yeni bir kahramanlık destanının temeli atıldı.

1980'lerin sonlarında, ülkedeki durum yapay Dağlık Karabağ sorunu yüzünden günden güne gerginleşiyordu. Ben de bir vatan evladı olarak mitinglere katıldım. Bununla birlikte, bu mitingde, sadece vatan sevgisini değil, yar sevgisini de anladım. Orada bir kızla tanıştım. Payız'ın kalbinden atılmışım, Şule'nin ışığına düştüm. Çok akıllı ve cesur bir kızdı. Cesareti beni büyüledi. El ele verip herkes gibi Özgürlük Meydanı'na koşuyorduk. Herkes gibi bizim de kalplerimizi

Özgürlük aşkı sarmıştı. Halk, esaretten kurtulmak istiyordu. Yaklaşık iki yüzyıl boyunca Rus İmparatorluğu'nda yaşayan insanlar, artık özgürlüğü tatmak istiyorlardı. Fakat özgürlük kolay gelmeyecekti, bunun farkındaydık.

Şule, ilk görüşte beni sevmişti. O acayip trajik günlerde, vatan aşkımdan başka birini sevebileceğimi hayal bile edemiyordum. Ama sevdim! Onunla öylesine doluydum ki gecemde, gündüzümde aldığım her nefeste o vardı. Onsuz yaşamın bir anlamı yoktu.

Zamanla birbirimize alıştık. O benim gerçek eğitmenim, aşk ve hayat sevgisi için ilham kaynağım oldu. Vatanımızın üstündeki kara bulutlar, Şule'nin ailesinde yaşanan trajediler, topraklarımızın nankör komşularımız tarafından istila edilmesi, birbiri ardına sinemizi dağ çektii.

İki defa hapis hane hayatım oldu. Bir kez Azerbaycan'da, sonra Singapur'da... Dünyanın iki ayrı ortamında yaşadığım hapis hane hayatımın sebebi, Azerbaycan için bitmek tükenmek bilmeyen sevgiyle ilgiliydi.

Bir zamanlar vatandan kaçmak istiyorduk, yıllar geçtikten sonra ise ona kavuşmak için özlem duyuyorduk. Yüce Allah, bizim küçük ailemize, bitmeyen zengin bir servet vermişti. Servetimizi nasıl toplayacağımızı bile bilmiyorduk.

Ana vatanımızın üstünde rahat gezmeye, Vatanımızın özgürlüğü için bütün gücü ile mücadele eden evlatlar olarak herkesin gözünün içine dik bakmaya, hem benim hem de Şule'nin manevi hakkı vardı. Bu hakkı kazanabilmiştik.

Bütün bunlara rağmen, çocuğa olan özlemimiz, bizi için için ağlatıyordu. Aynı duygu, bizi vatandan uzaklaştırıp uzak Singapur'a götürdü.

Singapur'da sıkıntı çekmedik. Yüksek entelektüel bilgimiz ve mühendislik mesleğimiz sayesinde güçlü konumlara kavuştuk. Her adımda Azerbaycan'ı tanıttık, anavatanımızın adını daha da güçlendirdik. Halkımızı ve kendimizi oralarda sevdirdik. Ancak bunlar kolay olmadı. 1988'in sonundan başlayarak yaşanan zor zamanlar, Singapur'da da peşimizi bırakmadı.

Zorluğun her çeşitini gördük. Ayrıca kardeşinin şehitlik acısını yaşayan Şule, ebeveynlerini de hazin bir şekilde kaybetti. Ben ise Karabağ savaşından beri vücudumda kalan şarapnel parçalarıyla beraber yaşıyordum. Bu, bana zaman zaman üzüntü ve acı verse de onlar yüzünden rahatım bozulsa da ülkem için savaştığımın bir kanıtı olarak o şarapnel parçalarını vücudumda taşımaktan gurur duyuyorum. Singapur'dan, oradaki konforlu hayatımızın penceresinde vatana bakmak, vücudumdaki şarpanel parçalarından daha çok acı vericiydi, hem de çok!..

GÜZEL

Haziran 1988’de askerlik görevinden döndüm. O devrin moda geleneklerinden biri, askerden yeni gelen bir askerin, kendisinden bir-iki yaş küçükleri, yani orduya gitmek için hazırlananları etrafına toplayarak onlara askerlik anılarını anlatmaktı. Bu bana kısmet olmadı. Her şeyden önce böyle şeylere ilgi göstermiyordum. İkinci olarak, yaşadığım yer ne köydü ne de şehir. Askere gittiğimde bütün sınavlardan “iyi” ve ”pekiyi” notları alarak birliğime gitmiştim. Askeri üniformayı çıkardığım ve sivil hayata döndüğümde kendimi çok rahat hissettim. Askerlik sonrası, pansiyonda yaşayan çoğu askeri öğrenci gibi ben de gece nöbetlerinde görev alamak istiyordum.

Yaz aylarında bir iş bulmak zor olmadı, çünkü öğrencilerin çoğu tatile gidiyordu. Bu nedenle askerlikten sonra sadece bir hafta köyde kaldım ve Bakü’ye döndüm. Herkesin gözüne bakabiliyordum çünkü askerlik görevimi çok normal bir şekilde tamamlamıştım. Bazı askerler gibi “Çabuk gelin, beni dövüyorlar,” “Komutana votka almak için para gönderin!” veya “Yarına kadar gelmezseniz, kendimi vuracağım,” gibi gülünç sözlerle kimseyi rahatsız etmedim.

Askerlikte dövdüm de dövüldüm de... Ancak yaptığım her işi, kendi gücümle yaptım. Ben askere geldiğimde, kendime 5-6 ay boyunca yetecek kadar iç çamaşır almıştım. Babamı sekizinci sınıfta kaybetmiştim. Üniversitenin ilk yılında beni yalnız bırakıp

rahmete giden tek kişi annem Balanisahanım'dı.

Annem hayattayken beni sütü üzerine yemine verdi ve adını asla çocuklarıma vermeyeceğim yönünde benden söz aldı. Bunun gerçek sebebini ise söylemedi. Fakat ben bunun sadece adının uzunluğu ile ilgili olmadığını tahmin ediyordum. Askerlik görevinden döndüğümde, her zaman köşküne sığındığım halam da rahmetli olmuştu. Şimdi, sadece üstü kabuklanmış yaralar beni bu köye bağılıyordu, bir de yakınlarımla uyudukları mezarlık... Bu yüzden köyü mezarlıkla hatırlamamaya çalışıyordum. Çünkü bu yol yakınlarımla ruhu için Kur'ân-ı Kerim okumak isteği ile kendisine çekiyordu.

Evimiz de çok eskiydi. Dedemden kalan bu ev, 80 yıl önce kerpiçten örülmüştü. Yenisini yapma olanağım yoktu. Olanağım olsaydı bile içimde böyle bir arzu yoktu... Ben tipik bir Sovyet vatandaşıydım. Cebimde parti³ kimliği taşımak, iş bulmak, katıldığım organizasyonlarda ön plana çıkmak için olası seçenekleri araştırıyor ve bu davalarda yapılması gerekenleri dikkatle inceliyordum. O zaman, usta olmanın ana koşullarından biri olan Rus dilini askerlikte öğrenmişim. Askerlik hizmetimin üçüncü ayında, partinin askeri birliğine, Komünist Parti saflarına katılmak için başvurduğum. Parti sekreteri ertesi gün öğleden sonra saat 11:00'de gelmemi emretti. Söylenen saatte geldiğimde, bölük komutanı ve iki üst düzey askeri komünist orada oturuyordu. Bir hayli sohbetten sonra parti sekreteri:

–Parti üyesi olma arzusunun nedeni nedir?

---

³ Komünist Partisi.

Tereddüt etmeden yanıtladım:

–Sizin gibi olmak istiyorum.

Herkes birbirinin suratına baktı. Parti Sekreteri bu kez daha derine indi:

–Bizim gibi diyerek neyi kastediyorsun? Asker mi?

–Hayır, bir asker olmak istemiyorum, bir işim olsun istiyorum, dedim ve kendimden emin bir şekilde orada oturanları süzdüm.

Kafasını sallayan kim, nefretle bakan kim. Bu arada yüzünü ilk kez gördüğüm bir kaptan:

–Politbürodan⁴ kimi tanıyorsun?

O anda, hızlı bir şekilde yanıt verdim:

–Haydar Aliyev’i.

Bu, Komünist Parti’ye katılma arzum hakkındaki ilk ve son sorguydu. Hâlâ ayrıntıları bilmiyorum. Ancak bana öyle geliyordu ki komünist olmak isteğim için bir umut ışığı vardı. Bir ay sonra, komutan beni aradı ve matematiğimin, daha doğrusu hesap kitap işleri ile aramın nasıl olduğunu sordu. Ben de sağ elimin yumruk yapıp baş parmağımı yukarı kaldırdım “Bunun Komünist olmama faydası var mı?” diye sordum. Komutan hemen asıl amacını açıkladı:

–Kontrol sırasında depoda birçok hırsızlık tespit edildi. En az sekiz kişi tutuklanacak. Şimdi askeri birliğin komutanı, deponun öğrenci askerleri tarafından alınmasını önermektedir. Levazım subayı Afganistan’dan yeni geldi. Kılıcının önü de kesiyor arkası da... Şimdilik kimseyi tanımıyor. Ayrıca bir Azerbaycan

---

⁴ Politbüro: Komünist Partisi Merkez Komitesinin Siyasi Bürosu.

Türk'ü bulmamı istiyor. O da sensin! Azerbaycan'dan sadece üç kişisiniz, diğerleri isimlerini doğru yazamıyorlar. Yarın depoyu teslim alacağız, sonrasına bakacağız. Parti sekreteri de senin adaylığını onayladı. Ama depoya geçersen komünist olamazsın. Çünkü sadece askerlik hizmetinden partiye geçmek mümkündür. Seçim senindir.

Aç gözlülük ve rahatlık Komünist olma arzusunun önüne geçti. Ertesi gün askeri birimin deposunu teslim aldım. O günden beri iki yıl geçmesine az kalmıştı: Ben artık Bakü'de devlet görevine, daha doğrusu tatlı öğrencilik hayatına başlamıştım. Komünist olma arzusunun dışında düşüncelerimde, hayata bakış açımda çok şey değişmişti...

1 Ağustos'ta Bakü İp Fabrikası'nda bekçi olarak çalışmaya başladım. Aylık olarak alacağım 95 rublenin 10 manatını askeri alan yetkilisine verdikten sonra öğrenci kredimle birlikte bana 130 ruble gibi bir para kalıyordu ki bu bir mühendisin aylık maaşı kadardı. Geçinmekten yana en ufak bir memnuniyetsizliğim yoktu. Bununla birlikte, içimde garip bir boşluk hissettim.

İlk maaşımı fabrikadan aldığım gün, bu boşluğun sebebini buldum. Maaşımı aldım ve Bulvar'a çıktım. Biraz yürüdüm ve bir dondurma yedim. Sinemaya gidebilirdim ama canım hiçbir şey istemiyordu. Bulvar'ın taş duvarına yaslanıp denizi seyrediyordum. Birden iki genç sevgili yanımdan geçtiler. Geçtikten sonra, ikisi de kahkaha atıp gülerek beni süzdüler. O anda içimdeki boşluğun sebebi daha net olarak ortaya çıkmıştı: Hayatımda sevgi yoktu. Bu benim için bir sorun

haline gelmişti. İlk aşkımdan elim boş kalmıştı. İhtirasın yeni yeni oluştuğu, sevginin ve aşkın ne demek olduğunu tam anlayamadığım yıllarda sevmiş, sevilmiş ve terk edilmiş birisiydim. Bu terk edilmişliğin ağırlığını askerlikte daha çok hissediyordum. Aslında, enstitünün ilk yılında bir kız aramaya başladım. Ancak ne hoşuma giden vardı ne de benden hoşlanan.

Ermenilerin Dağlık Karabağ'a yönelik iddiaları ülkede büyük gerginlik yaratmıştı. Ben ise olup bitenler hakkında yeterince bilgi sahibi değildim. Şuşa'nın Tophana ormanının kesildiği ile ilgili haberi fabrikada duydum. O gece işçilerden oluşan bir grup kuruldu. Bu gruba "Karabağ'a İşçi Desteği" adını verdiler. Siyasi konulara olan ilgim çocukluktan beri çok büyüktü, bir de gözlerimi açtım ki bu organizasyonun öğrencilerle irtibatını sağlayan kişiyim.

Eylül 1988'de mitingler, protestolar ve grev çağrıları tüm ülke çapında gerçekleşiyordu. Bu sürecin önde gelen üyelerinden biriydim. Öğrencileri bu olaylardan uzak tutmak için her yıl 1 Eylül'de başlayan okulları bu yıl 15 Eylül'de açtılar. Bu olaylardan dolayı, derslerde kontrolü kaybetmiştim. Ancak öğretmenler, etkinliğimi ve bu süreçler başlayana kadar derslerimin iyi olduğunu göz önünde bulundurarak sınavlarımı geçiştiriyorlardı. Bakü'de milyonlarca insanın katıldığı ilk ulusal miting 17 Kasım 1988'de gerçekleşti. Kasım mitingine kadar fabrika ve yüksek okullardaki gizli toplantılara katıldığım için kasım mitinginin organizatörlerinin hemen hemen hepsini tanıyordum.

Niye yalan söyleyeyim, biraz doğal hislerim biraz da kendimi göstermek için sık sık, bazen lazım olmasa da tribünlere çıkmam nedeniyle mitingcilerin büyük bir bölümü de beni tanıyordu. Mitingin dördüncü gününde, bir kızın kalbi sıkıştığı için çevresindeki insanlar onu dışarı doğru çekerek kıza hava gelmesini sağlamaya çalıştılar. Hemen kıza yaklaştım. Nabzını tuttum, çok zayıftı. Etraftaki hava çok boğucu olduğu için çok zor nefes alıyordu. Emredici bir sesle: “Sahneye çıkmamıza yardım edin,” dedim. Bir şekilde kıızı ileri doğru çektik. İnsan yoğunluğu kızın hareket etmesine izin vermiyordu. Bileğinden tutmuştum. Elinin sıcağı aniden yüreğimden süzülerek ayak parmaklarıma akarak tüm varlığıma hakim oldu. Neredeyse dengemi kaybedecektim. Biraz daha ilerledik ve kız bayıldı. Kızı kollarıma aldığım anda, Mehdi Hüseyinzade’nin Vesili’yi⁵ kollarının üstünde götürmesi sahnesi gözlerim önünde canlandı: Biz de savaş bölgesindeydik. Sadece uzak sahillerde değil, gerçek sahillerdeydik. Savaşımız da baba ve dedelerimizin gücü ile mağlub ettiğimiz Alman faşistleri ile değil, yıllardır topraklarımızı işgâl eden Sovyet İmparatorluğu ile idi.

Ben artık komünist olmak istemiyordum. Tüm bu fikirler kafamda dolaşa dolaşa sahnenin yanına vardım. Yukarı çıkar çıkmaz birinin verdiği suyu kızın yüzüne serptim. Hava alamadığı için bayılmıştı. Sahne yüksekte olduğu için havadaki esinti hissediliyordu. Bu esintiyi içine çeken kız, kendisine

---

⁵ “Uzak sahillerde” Azərbaycan filminin əsas kahramanı Mehdi Hüseyinzadə’nin ən yaxın dostu.

geldi. Gözlerini açtığı anda bakışlarımız birbirine değdi. Şükran ve sevgi dolu bakışlarla gülümsedi. Eteğinin yukarı doğru sıyrıldığını farkedince aceleyle eli ile eteğini ayaklarına doğru çekti. Etrafında insanların toplandıklarını gören kız, hızlı bir şekilde ayağa kalkarak kulağıma “Sanırım sizi korkuttum,” diye fısıldadı. Onun sıcak nefesi tüm vücuduma yayılmıştı. Bu, biraz önce yaşadığım duyguların bir devamıydı. Gözlerimi ondan alamıyordum. Gülümseyerek bana bakışı beni kendimden geçirmişti. Bu defa herkesin duyabileceği bir sesle:

–Teşekkür ederim, dedi.

–Önemli değil, havasız kalmışsınız biraz.

O sıcak elinden bir kez daha tutarak onu sahneden indirdim. Kendimden geçmiş bir hâlde onun kalabalığa doğru yürümesini izliyordum. Biraz ilerledikten sonra bir daha geriye dönerek bana gülümsedi. O gün kaderimin değiştiğini içimde kopan fırtınalardan anlamıştım. Adını sormamıştım ama onu yine göreceğime emindim.

İşte bu tesadüf, bizi 5 Aralık tarihine kadar miting alanlarının daimi sakinine döndürdü.

ŞULE

Olaylar o kadar hızlı gelişmişti ki onun adını sormaya vakit bulamamıştım. Akşama doğru onu bir kenara çekilip, Bakü köylerinden mitinge katılanlar için gönderilen patatesli böreği yerken gördüm. Hemen yanına gittim. Elindeki böreği benimle paylaştı. Bir yandan böreği yiyor diğer yandan hayran hayran onu izliyordum. O, kendi başına hareket eden bir milliyetçi değil, büyük bir ulusal bilinç ile herkesten, hatta benden farklı olan ve bu davranışları ile kalbimi fetheden bir kızdı. Güzelliği de ön plana çıkıyordu. Uzun saçlarını asla açık tutmaz, örerd. Çift örgülü saçlarının birisini sürekli arkasında, diğerini önünde tutuyordu. Göğsünde duran saçlarının uçlarını parmakları ile sürekli oynamayı alışkanlık etmişti.

Elimde olmadan: “Sana bir şey sorayım ama lütfen dürüstçe cevapla!” dedim. Kızın cevabını beklemeden devam ettim:

–Sahneye çıkmak için bayılma numarası mı yaptın?

Ağzındaki böreği çiğnemeyi durdurdu ve avurtlarını garip bir şekilde şişirdi. Gözleri yerinden çıkacakmış gibi pörtlek bir bakış fırlattı ve oturduğu yerden ayağa kalkıp, ağzındaki böreği yuttu ve ellerini yanlarına koyarak tuhaf bir şekilde:

“Yaşımı sorsaydın bundan daha kibar olurdu!” diyerek bir kahkaha attı. Etraftakiler dönüp bize baktılar. Neyse ki tam o anda, halk şairi Halil Rıza'nın şiir okuyacağı ilan edildi.

Biz kendimizi çoktandır bir dost, sevgili ve yürek sırdaşı

gibi hissediyorduk. Dışarıdan bakan birisi, birkaç saat önce karşılaştığımızı düşünemezdi. Bize beş börek vermişlerdi. Her birimiz ikişer tane yedik. Geride kalan böreği ortasından ikiye bölerek ellerine aldı. Ellerini terazinin kefesi gibi aşağı yukarı sallayarak gülüyordu. Onun tüm hareketleri çok doğaldı. Davranışlarında hoşlanmadığım hiçbir şey görmedim. Son böreğin yarısını bana uzatarak başı ile yan tarafını işaret etti:

–Şahve, oraya su getirdiler, birini alabilir misin? İçim yanıyor.

İsmimi ilk defa söylüyordu. Demek ki beni tanıyordu. Bu sözleri öylesine yürekten söylemişti ki...

Standlara “Sirab” ve “Bademli”⁶ getirmişlerdi. Hepsi yeşil kaplı şişelerdeydi. Her birinden bir şişe alarak kızın yanına döndüm. Şişeler güneş altında iyice ısınmıştı. İki şişenin kapağını birbirine iliştirerek kuvvetlice çektim. Her iki kapağın açılmasıyla birlikte, gazlı su üstümüzü başımızı ıslattı. Bunu bahane ederek elimi kızın ıslanmış bileğine sürdüm. Kızgınca bana baksa da elini geri çekmedi. Her iki su şişesi de onun elindeydi. O şişeleri benden nasıl aldığını anlamamıştım. Sadece şişelerin her birini bir elinde tutarak birkaç defa “Üç badem, bir ceviz!” diyerek Bademli suyunu içmeye başladı. Hareketlerinde erkek çocuklarına mahsus şımarıklık vardı ama hiçbir ciddiyetsizlik yoktu. Belki de ilk anlardan başlayan sevgi gözümü kapatmıştı. Hakikat ise: Benim zevkime uygun bir çiçek ortaya çıkmıştı. İlk bakışta bu güllerin kokusunu doyasıya olmasa da koklayabilmişim. Sonbaharın kokusunu onda aramaya ve

⁶ Sirab ve Badamlı: Azerbaycan’ın Nahçıvan bölgesinde çıkan şifalı su.

görmeye başlamıştım.

Halk, Bakü'de yapılan ülke çapındaki bu mitinge isim vermişti: "Meydan Hareketi!" Şahsen, bu isim benim için çok değerliydi. Mitingler devam ederken, meydanın daimi sakinleri arasında belirli bir samimiyet doğmuştu. Bazıları bunu, ulusun içinden çıkan doğal bir örgütlenme olarak değerlendiriyordu. Kesintisiz mitinglerin devam ettiği bu yerde, mitingleri idare edenler arasında gruplaşmalar başlamıştı. Bunu hissetmek için alim olmaya gerek yoktu.

Süreç, gittikçe kontrol edilemez hale geliyordu. Nemet Penahov, bu örgütlenmede çalışanların arasında en genç olanıydı. Ortalıkta dolaşan söylentiye göre, Nemet'in, Haydar Aliyev'in adamı olduğu ve onun emirlerine göre adım attığı yönünde bir algı vardı. Bu gerçeklik benim için daha cazipti. Bunda kötü olan ne vardı ki?

Beni daha çok rahatsız eden meydanda kurulmuş olan miting komitesiydi. Bu komite kurulduğundan beri meydanı terk etmeği tavsiye ediyor "kan dökülecek" ile ilgili dedikodu yayıyordu. Korkaklığı köleliği imparatorluğun eteğinden daha sıkı tutmayı aşılamaaya çalışıyordu. Siyasi konularda ne kadar tecrübesiz olsamda bu komitenin hükümet tarafından kurulduğunu düşünüyordum.

Eğer meydandan bir sonuç almadan dağılıp gideceksek, neden birkaç günden beri işimizi gücümüzü bırakıp sokaklara dökülmüştük? İkincisi; Azerbaycan halkı, Ermenilerin Dağlık Karabağ'a olan iddialarına itiraz etmek için ayağa

kalkmıştı. Moskova'nın izni olmasa Ermeniler bu iddialarda bulunamazlardı. Çok açık görünüyordu ki, Sovyet liderliği Azerbaycan'a karşı düşmanlık içinde hareket ediyordu. Durum böyleyken Moskova'ya yalvarmakla ne kazanabilirdik.

Nihayet bütün bu büyüler Meydan Hareketi başladıktan takriben bir hafta sonra bozuldu. Name'tin Çar ve Rusya İmparatorları'nın aynı olduğunu anlatan cesaretli söylemleri miting komitesinin maksatlarını bozuyordu.

Havaya kalkan yumruklar sadece Sovyet İmparatorluğunu değil, zaman zaman Azerbaycan'da gözü olan diğer dünya güçlerini de hizaya getirdi. Üstünden yıllar geçtikten sonra "Meydan Gazetesi'nde" "Gizli arşivler açılıyor!" başlığı ile yayınlanan belgeleri okudukça, miting komitesi hakkındaki düşüncelerimin doğru olduğundan emin oldum.

Üç gündür öğrenci yurduna gidemiyordum. Geceyi meydandaki çadırlarda geçiriyordum. Üstümü başımı değiştirmeliydim. Banyo yapmaya ihtiyacım vardı. Saat 22.00'de, kızın birkaç defa saate baktığını hissettim. Kadınlar da meydanda kaldığı için onun burada olması olağanüstü bir şey değildi ama sürekli saati izlemesi bana bir fırsat verdi. Böylece hem onu yolcu ederdim hem de yurda giderek biraz dinlenirdim.

Miting alanındaki nöbet işlerini organize eden Turab Bey'e yaklaşp yatakhaneye gitmek istediğimi söyledim. Başını sallayarak "Yarın öğlen burada olursun!" diyerek beni başından etti. Stanttan aşağı indiğimde yine kalabalık vardı. Kızın bileğinden tutarak öne geçtim ki kalabalığı yararak ona yol

açayım... O zamanlar, “Domsovet” olarak bilinen hükümet binasının yanına on dakikada ancak gelebildik. Bu yolun sonsuzluğa kadar uzamasını istiyordum. İnsan sellerinden kurtulmak istemiyordum. Onun ne düşündüğünü bilmiyordum ve ona bu konu hakkında hiçbir şey de sormadım. Çünkü “Meydan Hareketi” ömrümüzün sonuna kadar bize sonsuz konular verecekti. Hükümet binasının yanına vardığımda onun bileğini bırakmak zorunda kaldım. Daha doğrusu kolunu hafifçe çekerek bunu yapmam gerektiğini kibarca hatırlattı bana. Beş on adım sonra aniden durdu ve devam etti:

–Şahve, ayrılmak vakti geldi. Beni karşılamaya gelmişler. Neyse iyi geceler...

Yakınımızda bir ıhlamur ağacı vardı. Ağacın gövdesi kendi özsuyu ile şekerlenmişti. Bu ağaç, miting öncesinde de dikkatimi çekiyordu. Sıcak havalarda karınca ve diğer böcekler bu yapışkan sıvı nedeniyle ağacın üzerinden gitmezlerdi. Bu yapışkan özsu nedeniyle bu ağaçtan nefret ediyordum. Aksine Bulvar’dan geri döndüğüm zamanlarda bu yoldan giderdim. Yapabilseydim onu kökünden keserdim. Hatta kessem ne tarafa düşüreceğimi bile düşünmüştüm. Ve şimdi bir günü tamamlanmamış aşkımı, bu yapışkan sulu ağacın altında duran bir şişman adam elimden alıp götürüyordu.

Bu şişman adam da ağaç gibi bir bakışta nefretimi kazanmıştı. Kız ağacın diğer tarafına geçerek siyah renkli Qaz-24⁷ün arkasına oturdu ve şişeyi açtı. Ağacın arkasında durup ona

⁷ Volga marka araba modeli.

bakmaya devam ediyordum. Volga'nın motorunun çalışması ile süratle hareket etmesi bir oldu. Kk arabalara karşı ilgim yoktu.

Bunun esas sebebi ise araba alacak imknmın olmamasıydı. Volga benden biraz aralanınca plakasının hkmete ait olduğunu anladım. Ancak bunun önemini o anda düşünmedim bile. Ben yere göge sığmıyordum. Yokuş yukarı Basın Caddesi'ne doğru yürüdüm. Yolda geçirdiğim güzel zamanları düşünerek yürüyordum.. Bir de başımı kaldırdım ki bir tramvay durağına gelmişim. Tramvaya bindim. İleride sert bir viraj vardı. Tramvay döndüğünde rayların bağlantı noktası olduğu için kuvvetlice sallandım. Tam bu virajda, kızın adını sormadığımı hatırladım. Dünyanın sonuydu benim için. Ne adını ne oturduğu adresi ne de telefonunu biliyordum. Ya mitinge gelmezse ne yapardım? Onu nasıl bulacaktım?

Deli olmak zreydim. Bu rahatsız edici düşüncelerle yatakhaneye vardım. Yurt, suyu kesilmiş değirmen gibi ıssız ve soğuk görünüyordu. Sanırım herkes mitingde idi. Bir an, banyo yapmak bahanesi ile gece meydanda kalmadığım için utandım. Aynı gün Karabağ'a bir bela gelse kendimi asla affetmezdim. Bundan dolayı kendimi suçlu görüyordum. Aslında görüyordum da. Bir vatandaş olarak, bu konuda herkesin hatası vardı. Zaman zaman topraklarımız iřėal edilmisti. Yine mi toprak kaybedecektik? Hem de iřėal eden bizim soframızın artığını yiyen Ermenilerdi...

Yurdun her katındaki banyolarda sıcak su gece gündüz akardı.

Hızla gittim ve yıkandım. Odaya döndüğümde kendimi çok yorgun hissettim. Uykusuz kaldığım günler etkisini göstermişti. Yatağıma uzanmamla, uykuya dalmam bir oldu.

Kara bir dut ağacının dalları, odamızın penceresine kadar uzanıyordu. Sabaha yakın ağaçtaki kurumuş dutları yiyip, oynayan kuşların sesiyle uyandım. Tuhaftır ki uyanınca bir dut ağacının altında Payız'la sohbet ederken buldum kendimi. Payız, benim ilk sevgilim ve arkadaşımdı. Onu saçlarıyla sevmiştim. Kıvırcık tellerinden örülmüş kalın örgüleri hiçbir zaman unutmadığım anamın ince elleriyle ördüğü yeşil evelik ve eleyez⁸ kurduktan sonra sarıya dönen göz kamaştırıcı güzelliğini hatırlatırdı.

Bazen bana öyle geliyordu ki anam Payız'ın saçlarını benim zevkime göre örmüştü. Payız, dut ağacının altında aynı kalın saçlarını sırtına atarak durmuştu. Tek bir kelime konuşmadık. Ayrılıp gidince ellerim onun örgülerine dokundu. Ağaçtaki kuşlar altın sarısı sonbaharın kucağında kendilerini çok mutlu hissediyorlardı. Pencereden aşağı bakıp da Payız'ı görmeyince rüyâ gördüğümü anladım.

Pencerenin önünden geri döndüğümde, oda arkadaşlarımla yataklarda ikişer ikişer ters-yüz uyduklarını gördüm. Yanlarında bomba patlarsa uyanmazlardı. Mitingden geri dönmüşlerdi. Aralarında benim tanımadığım genç bir çocuk vardı. Sanırım o da öğrenciydi. Aceleyle yıkandım ve geri

---

⁸ Evelik ve eleyez: Dağlarda yetişen şifalı bitki. Azerbaycan'da ve Anadolu'da sıkça yiyeceklerde kullanılır.

döndüm. Şimdi iki şey için meydana gitmeye çalışıyordum. Karabağ'ı korumak ve adını bilmediğim kızı görmek için çırpınıyordu yüreğim.

Halkı yara yara doğruca miting alanına girdim. Çok görkemli bir manzaraydı. Aralıksız mitingler başladığından beri ilk kez milyonların katıldığı insan selini aydın bakışlarla canlı bir şekilde izleyebiliyordum. Rahat uyumam beni önemli ölçüde iyileştirmişti. Aynı miting alanı, aynı tanıdık yüzler....

Sadece kızı görememiştim. Meydanda para toplamaya başladılar. Doğrusu bu konudan hoşlanmamıştım. İçimde tuhaf bir telaş vardı. Çok yakın zamanda, bu paralarla ilgili dedikodu çıkacağına emindim. Zaten öyle de oldu. O günün arifesinde ara sıra sigara içiyordum. Başka zamanlarda sigaraya para vermekte epeyce cimriydim. Mitinglerin başlamasından bu yana, günde bir paketten fazla sigara içmeye başlamıştım.

Sadece Karabağ sorunu değildi. Meydanda parasız sigara dağıtıldığı için de bolca içmeye başlamıştım. Gözümü saatimden alamıyordum. Sanki bu lanet olası akrepten taş asılmıştı. Zaman bir türlü geçmiyordu. Bir köşede durdum ve yine bir sigara yaktım. Daha yeni bir iki nefes almıştım ki merdivenlerin aşağısında onun sesini duydum. Onun sahneye çıkmasına izin vermiyorlardı.

Hemen kalkıp merdivenlere doğru yürüdüm. Merdivenin başına geldiğimde, muhafızları benim yanıma geldiği konusunda ikna ederek öne geçmişti. Fırsatı kaçırmadım, son basamakta elinden tutarak yukarı çektim. Dünkü hoş duygular yine içimi

kaplamış, yüreğimi yakıyordu. Börek yediğimiz yere gittik. O sırada kadınlardan birisi “Şule” diyerek ona seslendi ve cevabı beklemeden yanımıza geldi. Onu kucakladı ve anlamlı bakışlarla beni süzdü.

“Ay kız, sende mi buraya geliyorsun?” diyerek kısık bir sesle devam etti:

–Baban buraya geldiğini biliyor mu?

–Elbette biliyor! Bunda ne var ki Karabağ hepimizindir.

Demek adı Şule’ymiş. Payız’ın yerine Şule ışık saçıyordu. Adı da kendi kadar güzeldi. Kadın onu kenara çekip bana bakarak gizli gizli konuşmaya başladı. Kadınların meraklı bakışlarını beğenmemiştim. Şule, benim rahatsızlığımı anlamış olacak ki el işaretiyle beni yanına çağırırdı. Yanlarına gidip bir adım mesafede durdum. Şule, kolumdan tutarak beni yanına çekti.

–Sizi tanıştırayım! Dilare Hanım, babamın akrabalarından biridir. Şahve ise buraların şahıdır. Benim de en güvenilir arkadaşlarımdandır. Kendisini babam da tanıyor.

Sohbetimiz bununla bitti. Biz kendi dünyamıza döndük. Şule’nin yalan söylemesi beni rahatsız etmişti. Onun doğru konuştuğunu ve benden babasına söz ettiğini hapishaneden çıktığım gün öğrenebildim.

Halkın zekası, mitinge katıldığımız yerin adını değiştirip “Özgürlük Meydanı” koymuştu. Lenin’in heykeli önünde Azerbaycan halkı Sovyet iktidarına meydan okumaya başlamıştı. Sanki insanlar; Mart 1918 katliamlarını, Nisan 1920 işgâlini, 1937 Stalin-Bağirov baskısını, 1948-1953 yıllarındaki yasadışı

tehcirlerin intikamını almaya, yıllardan beridir nesilden nesile üst üste yığılan kin ve nefret duygularını haykırıyormuş gibi gelmişti. Ve şimdi de aynı düşüncedeyim ki, halkın meydan okuması yalnızca Sovyetler Birliği liderliğini değil, aynı zamanda Azerbaycan'daki tüm emperyalist güçleri korkutmuştu. Milyonlarca insanın bir anda oturup kalkması, kocaman bir halkın silahsız bir şekilde imparatorluklara karşı birleşmesi, başka biçime yorumlanamazdı.

Şule ile iki günlük tanışıklığım, yıllardan beri içimde duyduğum boşluğu doldurmuştu. Onun akıllı konuşmaları, geniş dünya görüş açısı ve birçok konu hakkında bilgili olması beni kendisine hayran etmişti. Beğenmediğim tek şey, biraz açık saçık giyinmesiydi. İkinci gün yine bademli ile patatesli börek yedik. Daha önceki yerimizdeydik. Aniden sordum:

– Baban böyle giyinmene itiraz etmiyor mu?

Şule:

–Ben bütün hareketlerimi biliyorum. Giyim insanın kendisi içindir. Bu başkasına göstermekle ilgili değil ki...

Sesinin tonunu biraz düşürüp Rus dilindeki bir deyim hatırlattı: “Odevaytes tak kak vam udobno”⁹ Bu dünyada çok ünlü bir ifadeydi. Şule, açık saçık giysisinden hoşlanmadığımı hissetmişti. Onun bir daha açık saçık elbise giyindiğini görmedim.

Birgün yine aynı vakitte gitmek zamanının geldiğini hareketleriyle anlattı. Ben onu nefret ettiğim ağacın yanında

---

⁹ Nasıl rahat ediyorsanız, öyle giyinin.

birakacaktım. Miting alanından birazcık uzaklaşmıştık ki etrafta birçok askerin toplandığını gördük. Şule çok korkmuştu. Şişman adam yine aynı yerde bekliyordu. Şule bu defa hemen arabaya binmedi. Ağacın yanına geldiğimizde kolumdan tutarak beni çimenliğe doğru çekti:

–Yarın bir mesele için bana yardım eder misin?

Gayri ihtiyari olarak:

–Neden etmeyeyim ki?

Merakımı yenemeyerek açıklama yapması için gözlerinin içine baktım. O ise gülümseyerek sağ elinin işaret parmağı ile burnumun ucuna dokunup hafifçe okşadı:

–Korkma. Sana zarar verecek hiçbir iş demem. Meydanda para toplandığını biliyorsun! Babamdan bize yardım etmesini isteyeceğim ama öyle yapmalıyız ki bu yardımı babamın gönderdiğini kimse bilmemeli olur mu?

Yavaşca elimi gözümün üstüne götürdüm. Şule endişe ile devam etti:

–İstersen seni yatakhaneye götürelim?

–Teşekkür ederim, ben bu gece nöbette kalacağım.

–Bütün gün burada durdun! Hastalanacaksın! Benim cevap vermediğimi görüp bir an düşüncelere daldı. Ne düşündüyse artık biraz tereddüt içerisinde:

–Gel bize gidelim. Yemek ye, biraz dinlen, sonra dönersin. Bizimkilerden rahatsız olmana gerek yok.

“Hayır, ayıp olur bence!” diyerek onun gözlerinin içine baktım. İlk defa, benden utanıldığını hissettim. Yanaklarında

oluşan kızarıklık bütün yüzünü kapladı. Ancak bu kızarıklık ona çok yakışmıştı. Bu kızarıklık onun utanma duygusuna ve ahlakına nur saçıyordu.

Vedalaşarak arabaya doğru yürürken başı aşağıdaydı. Bana öyle geldi ki yüzündeki kızarıklık gecenin karanlığında ay ışığı gibi onun yolunu aydınlatıyordu. Volga'nın sesi uzaklaşınca, bedava sigaradan birini yakarak derin bir nefes aldım. Bir süre orada durdum.

İÇİMİ KEMİREN ŞÜPHELER

Miting alanına doğru giderken bir adam koluma yapıştı. Etraf yarı karanlık olduğundan suratını göremediğim adamdan ürkmüştüm. Sesinde bir titreme hissettim. Adam hemen konuya geçti:

–Kardeş, o kızı tanıyor musun?

O zamanlar gençler arasında kız için pek çok kavga olurdu. Dövüşmeye hazır bir vaziyette durdum. Şule hakkında herhangi bir şey deseydi yumruğumu alnının ortasına vuracaktım. Anlaşılan çocuk da bunu hissetti. Bu nedenle, önce beni yumuşatmaya çalıştı:

–Seni çok kez miting alanında gördüm. Herekat’a yakın bir adamsın. O kız KGB’nin¹⁰ adamıdır. Sen kendini de başkalarını da tehlikeye atıyorsun.

Bir süre, tüm hayatım altüst oldu. KGB nerede, ben neredeydim? İki taşın arasında kalmıştım. Bu gence inanacak mıydım, yoksa yalan mı söylüyordu? Ona kim olduğunu sordum. Cebinden bir öğrenci kimliği çıkardı ve bana gösterdi. İnandırıcı bir sesle:

“Şule, dayımın komşusudur. Burada da onu tesadüfen gördüm. Sizden ricam dikkatli olun. Benden ve bu

---

¹⁰ KGB: Devlet Güvenlik Komitesi, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin istihbarat ve gizli servisi. İlk olarak 1918 yılında Çeka adıyla kurulan teşkilat pek çok kez isim değişikliğine maruz kalmış ve son olarak 13 Mart 1954’te KGB adını almıştır.

konuşmalardan asla söz etmeyin!” dedi.

İş dikkatli olmaktan geçmişti. Onu mitingin planlandığı alanlara götürmüştüm. Ertesi gün oraya para getirecekti. Bütün bunlar bir yana ben onu sevmeye başlamıştım. Bu arada çeşitli kişilerden oluşan bir grup, bir dizi sloganlar atarak yanımızdan geçip gitti. Kafamı karıştıran bu gence bazı sorular sormak için döndüğümde yanımızdan gitmişti. Yanımızdan geçen grupla beraber uzaklaşmıştı. O anda, oda arkadaşım Hamit karşımda durdu. Selamlaştıktan sonra ona sordum:

–Bugün istirahat günün değil mi, neden buradasın?

–Sıkıldım. Dün, BDU’dan genç bir öğrenci ile tanıştım. Nasıl bilgili birisidir, bir bilsen? Siyaseti de iyi biliyor. Seninle tanışmak için odaya getirmiştım. Ama uyandığımızda senin olmadığınızı gördük.

Benim tüm düşüncem Şule ve KGB arasında dolaşıyordu. Hamit düşünceli olduğumun farkına varmadan devam etti:

–Diyor ki ulusal özgürlük kandan beladan geçiyor. Eğer hepimiz şehit olmaya hazırsak, istediğimiz şeyleri gerçekleştirebiliriz.

–Şehit olmak nedir?

Bu soruyu biraz tereddütle Hamit’in yüzüne bakarak sormuştum. Hamit gülümseyerek:

–Yani özgürlük için canımızdan geçmek.

Çocukluk anılarım bana yardımcı oldu. Hatırladım ki bu köyde gizlice Muharrem ayına ait törenler yapıldığı zaman, kadınlar sinelerine vurarak “İmam Hüseyin’in şehadeti!”

diyorlardı. Ben, vatanım için her şeye hazırdım ama şehit olmak istemiyordum. Çünkü Şule vardı! Ben ölseydim o nasıl olacaktı? Bir an içim titredi. Hamit konuşkan biriydi. Benim ona kulak vermediğimi görünce başka birini bularak onunla konuşmaya başladı. O gençten duyduğu sözleri kendi düşüncesiymiş gibi cesurca konuşuyordu. Hamit'in meşgul olduğunu görünce bu fırsatı değerlendirip oradan ayrıldım. Yalnız kalmak istiyordum.

Kendim hakkında karar vermişim: Bir daha miting alanındaki sahneye çıkmayacaktım. Mitinglere gelecek ve iki gecede bir, nöbete kalacaktım. Standların sol tarafında merdivenlerin yanında durdum. Çok tuhaf bir seçim karşısında kalmıştım: Ya Şule'den vazgeçmeliydim ya da sahneyi ondan korumalıydim. Sovyet askerlerinin meydanı boşaltacağı kesindi. Şule hakkında acele bir karar vermezsem onu kaybedebilirdim. Sonra onu nereden bulacaktım. O isterse beni bulabilirdi ama ben bulamazdım... Bu düşünceleri aklımdan geçirerek beş günü bitirdim.

Arada bir son sahnenin basamağına çıkarak hasretle miting alanına bakıyordum. Şule ortalarda görünmüyordu. Belki de ben olmadan merdivenlere çıkmasına izin verilmiyordu. İçimde müthiş bir ümitsizlik vardı. Başlamakta olan aşkımı yitirmiştim.

Diğer taraftan sahneye rahatlıkla girip çıkan Şahve şimdi sıradan birisi olmuştu. Miting alanının etrafında tanımadığım adamlar gezmeye başlamıştı. Böyle giderse yakında istesem bile sahneye çıkamayacaktım.

Şule olmadan geçen altıncı günün akşamı mitingten yurda

döndüm. Aslında, ne kadar yorgun olduğumu sözle anlatamam. Ne yalan söyleyeyim, bir an önce yatmaktan başka bir düşüncem yoktu.

Ayaklarımı sürükleye sürükleye hükümet binasının yanına ulaşmıştım ki Şule ile yüz yüze geldik. Sanırım Allah halime acımişti. Çünkü bir müddet daha Şule’yi görmeseydim deli olacaktım sanki. Onunla yüz yüze konuşmadan duruyorduk. Samimi bakışlarında “Neler oluyor?” der gibi bir hali vardı. Benim ise yüreğimde tek bir şey vardı: “Şule’nin KGB ile ilişkisi olmaz!” diye düşünüyordum. Üstelik KGB gibi kurumda görevli birinin görevini bilmiyordum ki... Bir süre konuşmadan durduk. Benim beklediğimi görünce sessizliği Şule bozdu:

–Şahve, insan bu kadar da bekletilmez ki... Yüreğimin patlayacağını hiç düşünmüyor musun, konuşsana?

Zincir gibi art arda dizilen sorulara tek bir kelime ile cevap verdim:

–Hastalanmıştım.

–Ben sana hem gece hem de gündüz nöbete kalma demiştim!

Yüzündeki ifadeden bana inanmadığını anlamıştım. Yine de yalan söylediğimi yüzüme vurmadı. Yanıma gelerek kolumdan tuttu:

–Ben o kadar da aciz değilim. Bazı kararları alırken beni de düşün lütfen.

Ona inanıyordum. Onun sözlerini anlamamazlıktan gelemezdim. Zorla gülümseyip meydana doğru döndüm. O ise yerinden kıpırdamıyordu:

–Senin yatakhaneye gittiğini sanıyordum.

–Gitmesem de bir şey olmaz.

–Hayır, gitsen iyi olur! Git, dinlen. Şimdiden randevulaşalım, yarın saat kaçta derssen seni beklerim. Çok yorgun görünüyorsun.

–Seni gördüm, yorgunluğum geçti.

Sözlerimden hoşlanmıştı. Onu meydana doğru çektim. Yanbaşımızdaki araba yolunu geçtik. Hayal alemine dalmıştım. Şule bir kedi gibi bana sokulmuştu. Biraz gittikten sonra:

–İstersen miting alanına gidelim, dedim.

Yüzüme bakıp gülümseyerek:

–Ben miting alanına senin için geliyordum. Sen buradaysan benim orada ne işim var?

Bu sözleri o kadar inanarak ve kesin olarak söylemişti ki onun samimiyetine inanmamak mümkün değildi. Kendimize ıssız bir yer bulup, durduk. Birisi uzaklardan “vatan” şiirleri okuyordu. Biraz sessiz kaldıktan sonra Şule yine sessizliği bozdu:

–Çantamda epeyce para var. Babam gönderdi. Bunu yerine yetiştirmek lazımdır. Kaç gündür çantamda getirip, geri götürüyorum. Bunları sen götürür müsün?

Burada durup, gözlerimin içine baktı:

–Gelecek misin? Beni bekletmezsin değil mi?

Bir an karar verememiştim. Benim tereddüt ettiğimi görünce kulağıma fısıldayarak:

–Sana kendimden daha fazla güveniyorum. Bunda ne var? Parayı yerine teslim et ve geri gel.

–Birlikte gideceğiz, diyerek kolundan tutup çektim.

Şule aceleyle çantasındaki beze sarılı kalın para destesini kapalı bir şekilde bana uzattı. İlerledikçe kalabalık arttığı için yürümek zorlaşıyordu. Şule birden durarak beni geriye doğru çekti. Ne olduğunu anlamak için ona baktım. Bir şey demek istiyordu ama gözlerini ileride bir noktaya dikmiş bakıyordu. Başımı ona doğru eğince:

–Şahve, o sondan ikinci merdivende duran esmer genç var ya, senden ayrıldığımız günün ertesinde beni burada durdurup bir sürü konuştu. Seninle ilgili çok ilginç şeyler anlattı. Söylediklerinin hiçbirine inanmadım ama merakımdan dinledim.

–Ne dedi?

–Sonra söylerim. Şimdi parayı teslim et ve gel. Bence bizi bir arada görmezse daha iyi olacak.

Dikkatle gence baktım. Bu adam Şule hakkında konuşup yüreğimi bulandıran insan değildi. Demek ki onlar çoktular.

Şule'nin bileğini bırakmamıştım. Onu çeke çeke sahnenin öbür girişine doğru götürdüm. Yukarı çıkmak zor olmadı. Paranın olduğu bezi mikrofonun yakınındaki sandığa koyarak yerini Hüseyin Oruçov'a gösterdim. Hüseyin Bey benim burada en güvendiğim adamdı.

On dakika sonra Şule ile birlikte askerlerin kuşatmasından çıkıp Bulvar'a doğru yürüdük. Her ikimiz de meydanın daimi sakini sayılırdık. Önümüzde bizi pençelerine alacak zorlu bir ayrılığı hissetmiş gibi birbirimizden ayrılmak istemiyorduk.

***

İnşaat Mühendisliği Enstitüsü'nün öğrencileriydik. O, Mimarlık Fakültesi'ndeydi ben ise inşaat mühendisliği bölümünde okuyordum. Ben Petrol ve Kimya Enstitüsü'ndeki yurttaki kalıyordum. İlk kez birbirimizi böyle yakından tanıyorduk. Benim bir yetim olmam, kimsesizliğim onu çok üzdü. Dikkatle yüreğimin derinliklerindeki kederli notalara kulak veriyor, beni anlamaya çalışıyordu. Çünkü o aynı zamanda bir müzisyendi.

İyi keman ve piyano çaldığını ve iyi bir ressam olduğunu söylüyordu ama ben onu ne bir müzik aletini çalarken ne de resim yaparken görmüştüm. Sohbet sırasında bütün bunların hepsi gözlerimin önünde canlanıyordu. Babası bakan yardımcısıydı. Bu aklımı epeyce karıştırmıştı. Bu kadar yüksek mevki sahibi birisi, kızını benim gibi evsiz barksız yetim birine verir miydi? Şule çok akıllı bir kızdı. Babasının bakan yardımcılığını anlatmasının beni olumsuz etkilediğini hissetti. Hemen konuyu değiştirerek kardeşinden konuşmaya başladı. Kardeşi Babek, bir polis memuruydu ve yakın zamanda başkomiserliğe terfi etmişti. Aynı zamanda dışarıdan yüksek tahsiline devam ediyordu. Dediğine göre vatanperver ve iyi bir insan olmakla beraber oldukça iyi bir eğitim almıştı.

Konuşmamız gece yarısına kadar devam etti. Bulvar'ın yanına geldiğimizde, telefon ederek kendisini almaya gelecek arabanın,

saat 23.00'de Kukla Tiyatrosu'nun karşısında beklemesini istedi. Beraberliğimizin sonunda ise sevdiğimiz konular, ilgi duyduğumuz alanlar hakkında konuştuk. Ben inşaat mühendisliğini değil, siyaset bilimini sevdiğimi söyledim ama bundan utandım. Çünkü Şule'nin siyasi ve tarihî bilimler konusundaki bilgisi benden çok daha yüksekti. Siyasi düşüncelerinin zenginliğine hayran kalmıştım. Bir kez daha emin oldum ki ben siyaseti seviyorum. Ancak benim ne siyasi bilgim vardı ne de siyasetçiye mahsus özelliklerim... Ortak ilgilerimizden birisi olan doğum günleri konusuna değindiğimizde Şule hevesle konuşmaya başladı:

–Ne zaman doğum günümü kutlasam, sanki anadan yeni doğmuş gibi oluyorum. Doğum günüm, benim için tüm bayramlarımdan daha değerlidir. Babam, annem ve kardeşim bunu bilirler. Onun için doğum günlerimi gösterişli yapmaktan hoşlanırlar. Hediyenin benim için bir önemi yoktur. Herkesin benim doğum günümde burada olmasını istiyorum. Çevremdeki herkes gülsün, sevinsin, mutlu olsun, bu mutluluklarını benimle paylaşsınlar istiyorum. Sadece kendi doğum günümü değil, başkalarının doğum günlerini kutlamaktan da hoşlanıyorum...

Şule konuştuğu hayran bakışlarım onun üstündeydi. Şule gibi bir kızla olduğum için Allah'a şükrediyordum. Ancak henüz o benim değildi. Biz sadece Karabağ ateşinin etrafında uçan kelebeklerdik. Ben bu düşüncelerdeyken, Şule hala doğum günü ile ilgili fikirlerini benimle paylaşmaya devam ediyordu. Aniden sordu:

–Sen doğum günlerini..?

Sözünü bitirmesine izin vermedim. “Doğum günümü kutlamıyorum!” dedim. Biraz sert söylemişim. Tüm vücudunun boşaldığını hissettim. Sanki oturduğu yerde küçülmüştü. Başını salladı ve gözlerini bir noktaya dikerek baktı. Bu olmamalıydı. Bir an için kendimden nefret ettim. Benim babamın ya da annemin olmamasında onun hatası neydi? Şule’yi bu hâlde bırakamazdım. Bu yüzden biraz-doğru, biraz-yalan bir şey uydurmaya başladım:

–Ben de doğum günlerimi kutlamaktan çok hoşlanırdım. Babam her yıl doğum günümde bir kurban keserek fakirlere dağıtırdı. Annem gece boyunca dua ederdi. Şaka değil, evliliklerinin yedinci yılında ben doğmuştum. Onları kaybettikten sonra kiminle doğum günü yapacağımı bilmiyorum sadece.

Bir sonraki doğum günümde benimle beraber olursan, bana dünyayı verirsin. Ailemin ruhu da çok şad olur. Sadece ikimiz oturur ve yüz yüze dertleşiriz...

Duraksamadan konuşuyordum. Şule’nin gözleri dolmuştu. Son sözlerim onun suratındaki ifadeyi değiştirmişti. Sözlerim onun ruhunu okşamıştı. Onu kırmaya, kalbini incitecek bir söz söylemeye, ona zarar vermeye hakkım yoktu. En azından kayalıklardan akıp gelen su gibi temiz bir kalbi vardı. Bir kıza düşünmeden bir söz söylemek büyük ayıptı.

Kışın Bakü Deniz Deposu’nun yanındaki kafeteryanın bahçesinde oturmuştuk. Burası Bulvar’ın sonuydu. Bahçede

bizden başka kimseler yoktu. Bütün masaları almışlardı. Garsona bahçede oturmak istediğimizi söylediğimizde, garson “Hasta olursunuz!” diye ikaz etse de itiraz etmeyip siparişimizi aldı. Demir ızgaralarla çevrilmiş dış duvarın bir köşesindeki büyük bir çınar ağacının altında oturuyorduk. Gitme zamanı gelmişti fakat gitmek için hiçbirimiz hareket etmiyorduk. İkimiz de birbirinden dargın insanlar gibi yüzümüzü yan çevirip, hala güzelliğini kaybetmeyen çimlere bakıyorduk. Yakındaki direktten gelen lambanın ışığı, çınarın altında toplanmış yapraklara muhteşem bir güzellik veriyordu. Birden, Şule gözlerini bana dikti yavaşça masasında ayağa kalkıp demir ızgaranın dış tarafına atlayarak büyük bir yaprağı eline aldı:

–Deminden beri buna bakıyorsun! Neden?

Sanki büyülenmişim. Ne “evet” diyebilirdim ne de “hayır”... Aslında “yokluk” diye bir şey kalmamıştı. Her şey evete bağlıydı. Çünkü suskunluğumuzun başından beri, el büyüklüğündeki altın renkli bir yaprağa bakıyordum. Şule’nin ne düşündüğünü bilmiyorum ama ben Payız’ı düşünüyordum. Burada hem benim Payız adlı sonbaharım hem de yılın sonbaharı vardı. Meğerse Şule’de yere serpilmiş sararmış yapraklara bakıyormuş. Elindeki yaprağı biraz daha havaya kaldırıp şen bir sesle:

–Sonbaharın güzelliği beni öldürüyor. Sen de seviyor musun?

Bu soru sanki bütün içimi titretti. Aynanın karşısında olsaydım, herhâlde suratımın ne hal aldığını görmek isterdim. Bir şekilde kendimi toparlayarak:

–Sonbahar benim yüreğimdedir. Onu oradan kimse

çıkaramaz.

Şule, yerine geri döndü. İkimiz de kendi sonbaharımızı değerlendirmiştik. O benim sonbaharımdan (Payız'dan) habersizdi. Onun hareketlerinin bütün detaylarını inceliyordum. Yaprığı ellerinin içine koyup dirseklerini masaya dayadı. Bu arada, güzel bir ikinci yaprak ağaçtan dans ederek onun avuclarına düştü. Çok sevinmişti ama gönülsüzce “Birisi senindir!” dedi. Biraz ileri doğru eğilerek yaprağın kokusunu içime çekip:

–Hayır, ben kendi payımı sana hediye ediyorum.

Sanki dünyayı Şule'ye vermişlerdi. Hızlı bir şekilde yerinden kalkarak:

–Haydi, o zaman gidelim. Yapraklar da bizim gibi üşürler.

Şule doğru söylüyordu. İkimiz de soğuktan burnumuzu çekiyorduk. Ben hasretini çektiğim bir yaşama doğru koşuyordum. Güzel, akıllı, her hareketi ile içime sinen bir kız arkadaşım vardı hayatımda...

Şule'nin hayatıma girmesi beni yeterince umutlandırmıştı. Böyle ahlaklı bir ailenin güzel kızının beni sevdiğini bilmek, benim hayata olan güvenimi artırmıştı. En önemli şey de, bizim düşüncelerimizin, dileklerimiz, ilgilerimizin hemen hemen hepsinin örtüşmesiydi. Artık ben onsuz, o da bensiz kalamaz diye hissediyordum. Tanrı bize bu güzel mutluluğu vermişti. Bize sadece bu mutluluğun kıymetini bilmek kalıyordu!..

KANLI MEYDAN

Grip ateşisi benim iki gündür yataktan kalkmama izin vermiyordu. Aksi gibi oda arkadaşlarımdan da gelen yoktu. En azından bardak atar ya da biraz masaj yaparlardı. Yatağımdaki iki gün içinde kaynar sudan başka bir şey yiyip içmemiştim. Yemem de içmem de Şule'nin hayalimdi. Onun dünyasında bütün dünyanın en güzel nimetlerini görüyordum.

Bu kızla ilgili anılarımı hatırladıkça, yine hâlden hâle giriyordum. Birdenbire; “Bu sevginin karşılıklı olmayacağını ya da günün birinde, o da beni Payız gibi bıraksa, aşkımı açıkça reddetse nasıl olurdu?” diye düşündüm. Daha sonra ne düşündüğümü hatırlamıyorum. Bu karamsarlıktan kurtulup kendime geldiğimde tramvayda olduğumu gördüm. Meydana gidiyordum. Ne ayın tarihi ne de saati hiçbir zaman aklımdan çıkmayacaktı. Bu tür hadiseler insanlık tarihinde yüz yılda bir yaşanırdı... Ancak o tarihi yalnızca bir aşk fedaisi daha iyi bilebilirdi.

4 Aralık 1988'de saat 14.35'te Bakü Ünivermağı¹¹ yanına geldim. Saati kesin olarak hatırlamamın nedeni meydanda Şule'yi görünce saatime bakarak onlara doğru yürümüştüm. Gülümseyerek selamlaştık. Konuşmak için ağzını açarken öksürmeye başladı. Önce, uzun süredir beklediğini düşündüm.

---

¹¹ Bakü Ünvermağı: Bakü Alış Veriş Merkezi-Bakü AVM'si.

Sanki endişemi anlamıştı. Açıklama yaptı:

–Şimdi geldim. Seni görmeyince iyice endişelendim.

Yine bir-iki öksürüp devam etti: “Bize gelir misin? Evde ekşili pilav var!” diyerek cevap bekledi.

Başımla “hayır” dedim. Beni de öksürük tuttu. Sonra:

–İki gündür gelmiyorum. Arkadaşlara karşı ayıp oldu. Sen eve git, ben standlara çıkayım. Böylece hasta olduğumu görüp gece burada kalmama izin vermezler. Yarın akşam üzeri saat 18:00’de gelirsin. Tam burada görüşürüz. Ardından Bulvar’a gideriz.

–Yaprak toplamak için mi?

İkimiz de güldük Şule benden daha fazla hastalanmıştı. Yüreği benim yanımda olsa da benimle vedalaşıp gitti. Ben ise meydana doğru yürümeye başladım. Hükümet binasına geldiğimde buradaki durumun her zamankinden farklı olduğunu anlamıştım. Ancak farklılığın ne olduğunu tam anlayamadım. Standlarda da bu farklılık hissediliyordu. Herkesin suratında korku ve heyecan vardı. Ben ona ulaştığımda, tanımadığım bir adam bağırarak askerlere yemek, su ve sigara verilmeyeceğini söylüyordu.

Aynı güne kadar her şeyimizi askerlerle paylaşmıştık. Acaba bugün neden yiyecek verilmeyecekti? Sanırım emir böyle gelmişti. Bir süre sonra Bakü askeri komutanının miting organize komitesi ile diyalog kurmadığı haberi yayıldı. Demek ki gruba dahil olanların hiçbirinin sözü diğerleri tarafından beğenilmiyordu. Belki de bu rahatsızlık psikolojik gerginlikten kaynaklanıyordu!

Standlarda yaklaşık iki saat durdum ve aniden ses sistemlerine giden tellerin kesildiği şeklindeki konuşmalar duyuldu. Bu durumda miting yönetilemezdi. Aslında son günlerde mitingi yönetenler arasında fikir ayrılıkları çoğalmış, miting meydanındaki kişiler, herhangi bir düzenleme yapıldığında karşı karşıya gelmeye başlamışlardı. Tribünlerde meydanın dağıtılması için geniş tedbirler alındığı söyleniyordu. Meydanın yakınlarında özel kuvvetler, özel eğitilmiş köpekler getirildiği ile ilgili söylentiler dolaşıyordu.

İkinci günde meydana yemek götürülmesi yasaklandı. Meydanın çevresindeki durumu öğrenmek için dışarı çıktım. Ben öz suyunu bırakan ağacın yanından geçiyordum ki Şule ile karşılaştık. Meydana doğru gidiyordu. Şüphesiz ki benim için gelmişti. Başında büyük gül desenleri olan süt renginde bir şal vardı. Gözlerinde gözlükleri vardı. Onu bu tip bir giyim tarzı ile ilk defa görüyordum. Bu elbiseyi çok beğenmiştim. Ama kendini gizlemek için mi yoksa hasta olduğu için mi böyle giyinmişti anlamadım. Duyulacak kadar bir sesle:

“Önemli bir sözüm var,” dedi. Bakü AVM’si karşı yönü konut olarak kullanılıyordu. Burada aslında memurlar yaşıyordu. Mahalleye girdik. Sanki başka bir dünya vardı... Burada ne mitingden ne de Karabağ’ın işgâlinin heyecanından eser vardı. Şule aniden durdu. Etrafta kimsenin olmadığından emin olunca karşıma geçerek ağlamaya başladı. Titreyen bir sesle:

–Bugün kan dökülecek. Meydana dönme!.. Gel bize gidelim. Sabahleyin yine dönersin yatakhaneye.

–Ne oldu? Doğru düzgün anlatsana?

–General Dubinyakin’in en yakın adamı babamın dostudur. Moskova’dan emir gelmiş. Bugün meydanı boşaltacaklar. Ahalinin gözünü korkutmak için ölüm de olacak, toplu tutuklamalar da... Mitingi organize edenlere de bilgi verilmiş ancak hiç kimse bu sorumluluğu üzerine alarak millete “dağılın” demek istemiyor.

Aslında bu konudaki içimde oluşan korku tüm bedenimi titretiyordu. Korkularımı belli etmemek için yavaş bir sesle:

–Dağılsak da dağılmasak da tutuklamalar olacak. Bence iş isten geçti...

–Doğru söylüyorsun. Seninle aynı fikirdeyim. Gitme, ne olur? Senden bir daha bu kadar ısrarla hiçbir şeyi istemeyeceğim. Gel benimle gidelim. Evde herkes seni bekliyor. Kardeşimi de silahlendirmişler. Emre uymayan milisleri Sibirya’ya sürgünle tehdit etmişler. Bu gece kötü şeyler olacak.

Ara vermeden konuşan Şule’nin daha sonra neler dediğini duymadım. Şimdi benim zihnimde tek bir şey dolaşıyordu: Onu sakinleştirip evlerine göndermek. Bu durum ancak masum bir yalanla mümkün olabilirdi. “Ben burada kalacağım!” desem, o da benimle beraber kalmak için karar verebilirdi. Peki ne yapacaktım? Tehlikeye atılmasına hiçbir şekilde razı olamazdım. Diğer taraftan ise meydana baskın olsa ve beni Şule’nin yanında dövselerdi, bir daha onun yüzüne bakamazdım. Ya da aksine, Şule’yi benim yanımda dövüp ona hakaret etselerdi ne yapardım?

Aniden:

–Gidelim buradan!

Şule bunu beklemiyordu. Şaşkın bir hâlde:

“Sahi mi?” diyerek şaşkınlığını gizleyemedi sonra kendisini topladı. Biz mahellenin öbür çıkışına, Nizami Sokağına doğru yürüdük. Mahalleden çıkınca yolun kenarında yüzümü meydana doğru dönerek durdum. Yüreğimden geçenleri, Şule’nin dili ifade etti:

–Yazık olacak millete. Belki de herkes ne olacağını biliyor. Ama hiç kimse orayı terk etmeyi gururuna yediremiyor.

Bence meydanı gönüllü boşaltmak Karabağ’ın işgâline razı olmak demektir. Ayrılmanın vakti gelmişti. Yüzüne bakarak:

–Seni evinize nasıl bırakayım?

–Bize gelmiyor musun?

Tam bu sırada karşımızda bir taksi durdu. Yaşlı bir adam kullanıyordu. Arka koltuktada da bir kadın oturmuştu. Pencereden başını çıkararak heyecanlı bir sesle:

–Ay kurban olayım size, burda niye durumuşsunuz? Bu gece katliam olacak. Sokağa çıkma yasağı başlamadan evinize gidin¹². Yirmi dakika sonra ortalık karışacak.

Başka zaman olsa hiç şüphesiz ki, bu hareketimden Şule şüphelenirdi. Ama şimdi beni iki şey düşündürüyordu: Bu tehlikeyi Şule’den uzaklaştırmak ve meydana dönmek için arabaya bindik. Arkadaki müşteri buna itiraz etmedi. Aksine bizim tehlikeden kurtulmuş olmamıza çok seviniyordu. Üç

---

¹² 17 Kasım’da sokağa çıkma yasağı ilan edilmişti. Gece saat 24:00’den sabah saat 06:00’ya kadar yasak vardı.

dakika sonra Şule'yi "Nizami" Tiyatrosu'nun arkasında bıraktım. Biraz sonra ise öteki müşteri indi. Sürücüye "Bakü AVM'si yanına sür, orada kalıyorum," dedim. Taksici gaza bastı. Saat 23:50'de Şule ile görüştüğümüz yerde taksiden indim. Vedalaşıp kapıyı örtünce, şoförün sesi duyuldu:

–Annene, babana yazıktır. Taşı eteğinden dök, seni buradan götürmeme izin ver.

Şoförün sözünü dinlemeyerek meydana doğru yürüdüm. Demir kalkanları elinde meydana doğru duran askerler girişi kesmişlerdi. Yirmi ila otuz metre kenardan giderek iki askerin arasından meydana doğru kendimi attım. Askerlerden birisi tökezleyip yere düştü. Onların dikkati meydana doğru olduğu için arkadan gelecek hamleyi beklemiyorlardı.

Artık kimse beni durduramazdı, meydana girmiştım. Büyük ihtimalle meydana son giren bendim. Kalabalığa girdim ve sahneye doğru yürümeye başladım. Meydanda, önceki geceye kıyasla daha az insan vardı. Belki de, askerler çemberi yavaş yavaş daraltmağa başladıkları için sayı az görünüyordu...

Sakin bir geceydi. Meydanı boşaltmak için arada bir anonslar yapılıyordu. Mitingin organize komitesinin önemli bir kısmı yoktu. Bu sessizliği sabaha doğru tankların gürültüsü bozdu. Ben standlarda duruyordum. Bu gürültü beklenen katliamın ilk işaretleriydi. Herkes alaca karanlıkta ne olduğunu anlamaya çalışıyordu. Sık sık duvara çakılmış gerbiye¹³ tutunarak kendimi biraz daha yukarı çekip etrafa bakıyordum ama bir şey

¹³ Gerbi: Sovyet döneminde şehirlere verilen resmi nişan, logo.

anlayamamıştım. Aniden dört bir yandan güçlü projektörlerin ışıkları yandı. Ben bu tür sahneleri yalnızca Sovyet-Alman savaş filmlerinde görmüştüm. Daha doğrusu faşistlerin esir kamplarında panik yaratan sahneler gibi görüntüler vardı. Projektörlerin ışıkları o kadar güçlüydü ki, gözlerimiz hiçbir şey göremiyordu. Askeri birliklere ve sivil ambulansların tepe lambaları meydanadaki paniği daha da artırıyordu.

Meydan her taraftan sıkıştırıldığı için insanlar kımıldayamıyordu. Bağırışlar, “imdat” çığlıkları insanın içini ürpertiyordu. Sesler birbirine karışmıştı. Ben sıkıştırılan kütlenin tam ortasında kalmıştım. Askerler insanları çekerek arabalara doldurdukça ortadaki insan sayısı azalıyordu.

Aynı şekilde bir araba daha doldurulurken arkamdan bir darbe alıp yere kapaklandım. Sersemlemiştim, kendimi toparlayıp ayağa kalkmak istediğimde bir ayak sırtıma basarak üstümden geçti. Nefesim kesilmişti. Yüzüm sıcak bir sıvıya yapışmıştı. Tüylerim diken diken oldu. Bu arkadaşlarımdan kanıydı. Son bir güçle kalkmak isterken üstümden yeni bir asker geçiyordu. Çığık sesleri ve yerdeki sıcak kanın bana verdiği acı, sırtımdaki asker postallarından daha kötüydü. Bütün gücüm tükenmişti. Çaresizce üstüme basarak geçen askerlerin bitmesini çaresizce bekliyordum. Yerdeki çırpınmam askerlerin benden uzak bir bölgeye yönelmesi ile son buldu. Zorlukla ayağa kalktım. Her tarafım kan içindeydi. Sanki bir kan gölüne batmıştım.

Daha fazla gurur ve mertliğin burada şansı yoktu. En fazla 15-10 dakikaya kadar herkesi arabalara tıklarlardı. Ben de

teslim olmaya karar verdim. Ne kadar çabuk teslim olursam yaşama şansım o kadar fazla olurdu. Artık utanma zamanı geçmişti. Bütün gücümü toplayıp askerlere doğru yürüdüm. O anda ortalıkta bir ses duyuldu: “Ellerinizi başınızın üstüne koyun, yoksa dubinka¹⁴ beyninizi dağıtacak!” diyordu. Askerlere varmaya bir iki metre kalmıştı ki arkadan gelen insan selinin yarattığı basınç bizi öyle itekledi ki önümüzdeki askerlerin büyük bir bölümü de bizimle beraber yere düştü.

Askerlerin arkasında bekleyen yedek kuvvetlere “ileri!” emri verilince askerlerin üstünden atlayan yeni kuvvetler başımızın üstünde dikildi. Hemen toparlanıp kalkmıştım. Benimle aynı boyda pehlivan cüsseli orta yaşlı bir adam vardı. Yanımıza gelen askerlerden birisinin, onun kafasına bir dipçik vurmasıyla birlikte o koca cüsseli adam sesini bile çıkaramadan koca bir ağaç gibi bana doğru devrildi. Onu kucaklamak istesem de gücüm yetmedi. Adamla beraber tekrar yere yıkıldık. Adamın cansız bedeni üstümde kalmıştı. Askerler bizim üstümüze basa basa, sağa sola gidiyorlardı. Üstümdeki bu koca cüsseli adamın altından ıkamıyordum. Nefesim tekrar kesilmeye başlamıştı. Kollarımla ve tüm gücümle üstümdeki yükün basıncını azaltmağa çalışıyordum ki ciğerlerim patlamasın.

Tek tesellim, şule'nin yanımda olmamasıydı. Ne kadar zaman geçtiğini hatırlamıyorum, askerler üstümdeki adamı kenara çekince sanki dünyaları bana verdiler. İlk defa anladım ki can vermek o kadar da kolay değilmiş. Derin bir nefes alıp ellerim

---

¹⁴ Dubinka: Sert lastik cop.

başımda çömeldim. Askerlerin dipçik darbesi ile bayılan adamı ayakların sürükleyerek kamyonu attılar.

Meydana en son gelen Şahve şimdi de orayı en son terk ediyordu. Rusça kuvvetli bir şekilde “Ayağa kalk!” diye emir verdiler. Ellerimi başımdan çekmeden ayağa kalktım. Kollarımdan tutarak voronakaya¹⁵ doğru götürdüler. Askerler sanki haram olmuş hayvan cesedi taşır gibi kolumdan tutmuşlardı. Bu kadar adamı toplamaktan onların da yorulduğu anlaşılıyordu. Varanokada iğne atsan yere düşmezdi. İnsanları iterek sıkıştırıp bana yer açtılar. Ölmediğime şükreliyordum.

---

¹⁵ Varanoka: Özel yapılmış hapisane aracı.

HAPİSHANE HAYATIM

Bakü'nün günümüzdeki Sebail bölgesinde Bayıl Hapishanesi'nde geçirdiğim günleri hayatımın en kötü anları olarak hatırlıyorum. Özgürlük Meydanı ile Bayıl Hapishanesi'nin arası, 10 dakikalık yürüme mesafesindeydi. Bizi taşıyan mahkum arabası bu yolu en az on saatte almıştı. Elbette, burada on saat biraz abartılmış gibi görünebilir. Hakikaten bu pis kokulu arabada gitmek çok korkunçtu. Yanlış hatırlamıyorsam bizi, bir GAZ-51 arabasına doldurmuşlardı.

İçinde en az 50 kişi vardı. Kalabalıktan yere çömelecek bir alan da yoktu. Zor günlerde Allah insana dayanma gücü verirmiş. Meydandaki baskında, kadın ya da erkek olduğuna bakmadan herkesi sırayla arabalara doldurmuşlardı. Yaklaşık iki saatlik yolculuktan sonra araba durdu. Yolda bir saat kadar bekledik. Arada bir arabanın kenarlarına vurarak bağırıp çağırınlar vardı. Sovyet ordusunun acımasızlığı herkesi şok etmişti. Aramızda yaşlı insanlar vardı. Onlar dahil hiç kimseye ne su verdiler ne de tuvalet izni...

Arabanın hareket yönüne bakarak bizi Salyan Hapishanesi'ne götürdüklerini düşünüyorduk. Araba epeyce bekledikten sonra hareket edip sağa döndü ve toprak yolda gitmeğe başladı. Ağır yük nedeniyle zorlukla gidiyordu. Yerden kalkan toz dumanı aracın içine dolmuş, nefesimizi kesmişti. Sanki Karadağ bölgesindeki hapishanelere doğru gidiyorduk. Toprak yoldan

kurtulunca bütün tutuklular sevinmişti.

Evet, bizler artık mitinge katılanlar ya da Vezirov yetkililerinin söylediği gibi aşırılık yanlısı göstericiler değil, tutsak sayılırdık. Cinayet işlemeyen, vatanının düşmana verilmesini protesto eden büyük bir halk, aşırı şiddet yanlısı ve eylemleri yapanlara ise tutsak deniyordu. Arabanın kasasındaki pencerelere demir parçaları ile kaynak yapılmıştı. Bununla birlikte, eski arabanın delinmiş kasasından sabah ışığını hissedebiliyorduk.

Askerlikte levazım şefinin yardımcısı olduğum için işim gece yarısına kadar devam ederdi. Çoğu zaman, tüm iş bittikten sonra, kızartılmış patates ve evde yapılmış votka ile çilingir sofrası açardım. Kışlaya uyumak için geldiğimde gece yarısı olurdu. Benim için en berbat şey, kışlaya geldiğimde içeri dolan pis koku olurdu. Kösele, ayakkabıların, çorapların hatta en az yetmiş kişinin vücudunun salgıladığı koku ve nefesi birbirine karışır, mide bulandıran pis bir koku etrafa yayılırdı. Koğuşlardaki bu pis kokuyu bir balona doldurup bir insanın ağzına dayasan ölürdü diye düşünüyordum. Şimdi ise aynı durumdaydım. Hapishane arabasında yaşıyordum.

Bizi taşıyan araba kumsalda uzun uzadıya gezdikten sonra asfalta geri döndü. Tutsak arkadaşlarımdan birisi bizi Bayıl'a götürdüklerini söyledi. Araba, asfalt yolda yarım saat gittikten sonra durdu. Epeyce bekledikten sonra hepimizi aşağı indirdiler. Aramızda bulunan kadınların sayısının 11 olduğunu aşağı inince öğrenebildik. Hapishane müdürü orta yaşlı bir Azerbaycan

Albayıydı. Tutsakların teslim alınmasına bizzat kendisi katılmıştı. Kadınları bir tarafa ayırdı. Herkesin duyacağı bir sesle:

–Siz bizim vatansever kadınlarımızısınız. Bu hapishane sizin yeriniz değildir. Kadınla erkeği aynı hücrede saklamak zihniyetimize aykırıdır. Hepinizi bırakıyorum. Ancak grup halinde gitmeyin. Askerler ileride kontrol noktası oluşturmuşlar. Eğer dikkati çekerseniz sizi yeniden tutuklarlar.

Albay, durumu en kötü olan bir kadını hapishane işçilerinden birinin arabasına bindirerek onu sahil şeridindeki metro istasyonuna bırakmasını emretti. Hapishane müdürünün bu davranışı bizi gururlandırmıştı. İnsanları sıraya dizerek içeri aldılar. Bu nedenle kadınların akibetinden haberim olmadı. Bayıl’da, 48 mitingci 12 kişilik hücre tipli odalara kondu. İlk haftayı hiç bir sorgulama olmadan geçirdik.

Müdür, ertesi gün bizi sıraya dizerek mahkemenin kararını ilan etti. Hepimize bir ay hapis cezası verilmişti. Müdürün içindekini söyleyemediğini hissediyorduk. Epeyce resmi konuşmadan sonra biraz yumuşak bir sesle:

–Hepinizi anlayabiliyorum. Size katiller gibi davranmak düşüncesine sahip değiliz. Sadece kanunlara ve kurallara uyun. Uyku saatinden sonra gürültü olmasına izin vermeyin ve askerlerin emrine uyun. Öyle yapın ki aramızda karşılıklı olarak saygı kalsın.

Aslında onun dedikleri okulda “Derse geç kalmayın!” fabrikalarda “İşe gecikmeyin!” gibi uyarı sözleriydi. Yemekten yana zorluk çekmiyorduk. Herkesin evlerinden ve

akrabalarından yiyecekler geliyordu. Aynı şekilde bana da tabii. Bana gelen hediyelerden biri de öğrenci paketi idi. Üç günde bir de türlü türlü ev yemekleri, yıkanmış meyve ve sebzeler, paket paket filtreli sigara ile dolu iki dokuma sepet alıyordum. Hediyelerin kimden ve nereden gönderildiğini hiç kimseye söylemiyorlardı. Biz de sormuyorduk.

Hapishane hayatımızın altıncı günü aramızdan 14 kişiyi serbest bıraktılar. Nereye götürüldüklerini bilmedik. Arkadaşlarımızın serbest bırakılmasından daha çok yerimizin genişlemesine seviniyorduk.

Bayıl Hapishanesi'ne yerleştiğimiz ikinci gün koğuşta sigara içmemek için bir teklifte bulundum. Koğuşun en az yarısı sigara içmiyordu. Bu nedenle teklifimi desteklediler. Üç kişi bu kuralın kendileri için uygulanmasının zor olduğunu ısrarla belirttiler. Bunlardan ikisinin şekeri vardı; bir tanesinin ise psikolojik sıkıntıları vardı. Bu soruna da bir çözüm bularak: “ Arkadaşlar orta yol bulabiliriz. Böylece ne şiş yanar ne de kebab. Koğuşta günde beş sigara içilsin. Ayrıca sigaraları bir-bir veya iki-iki için. Hepiniz aynı anda sigara içmezseniz sorun çözülür!” dedim.

Şeker hastası Ferec Dayı yanıma geldi. Gözleri dolmuştu. Elini omzuma koydu ve şöyle dedi:

–Ak sakallı olmak yaşla ilgili değil, oğlum. Her zaman böyle ciddi ve açık sözlü ol. Ben de günde beş tane değil, dört tane sigara içmeye çalışıyorum. Dört sigara ile idare edebilirsem bu sayıyı üçe indireceğim ama bu zıkkım olmadan dayanamıyorum. Siz de beni anlayın...

Ferec Dayı'nın sözleri, dramatik bir sahnedeki monoloğa benziyordu. Hem ağladı hem ağlattı. Daha sonra düşündüğümde bütün bunları maksatlı yaptığını beni koğuşun “ak sakalı” suç dünyasının “koğuş ağası” dediği, hapishanede sözü dinlenen kişi olarak seçtirmek istediğini anladım.

Hakikaten de koğuşta bir yetkiliye ihtiyaç doğmuştu. Bu sahipsiz koğuşta düzensizlik gittikçe artıyordu. Mahkumlar arasında hemen her gün bir anlaşmazlık çıkıyordu.

Arkadaşlarımızın bazıları hakim karşısına çıkmaya başlamıştı. Onların büyük bir bölümü radikal vatanperverdi. Bazılarının ise orta derecede bile eğitimi yoktu. Bu nedenle onların eğitilmesine, onlarla tek tek ilgilenmeye ihtiyaç doğmuştu.

Tek rahatlığımız, hapishane müdürünün her konuda bize yardımcı olmasıydı. Ferec Dayı'nın benim hakkımda söylediği o etkin sözleri, bizi iyice samimileştirmişti. İki gün sonra, kahvaltı anında mahkum arkadaşlarımızdan birisi: “Gelin, Şahve'yi koğuşa ak sakal olarak seçelim!” dedi. Herkes onu destekledi. Koğuşta en çok hediye bana geliyordu. Hem de diğer mahkumlardan daha zengin sayılırdım.

Haftada bir defa Damet adındaki baş gardiyan yüz manat para getiriyordu. Bunları kimin verdiğini pek sormazdım ama ilk defa bunları kimin gönderdiğini sordum. Parmağını dudaklarına bastırarak sessizce:

“Sonra öğrenirsin!” dedi.

Kısacası bütün bunlar, burada rahat etmemizi, mahkumlar

arasında hürmet kazanmamızı sağlamıştı. Ancak baş gardiyan benim sözlerimi yanlış anlayabilirdi. Ben de onu anladığımı ve güvendiğimi belirtmek için baş parmağımı yukarı kaldırarak: “Güzel, sorun yok!” anlamında işaret yapmamın onun hoşuna gittiğini hatırladım. Hemen ona bir işaret çaktım. O, bu işareten daha çok ona ait olan konulardan söz etmekten hoşlanırdı. Bazen beraber yaptığımız konuşmalarda veya yanımızda güvendiğimiz birisi olunca bana “Şahve, bu güzel işaretinden söz etsene?” derdi. Ben ise onun sevdiği bu durumu her dafasında farklı şekilde tasvir ederek bir hikâyeye çevirmiştım:

“Bizim köyde bir Mirze amcamız vardı. Kulakları iyi duymadığı için çok yüksek sesle konuşurdu. Aşağı mahalleden Ağa adında bir gençle beraber demiryolunda çalışıyorlardı. Mirze aynı zamanda iyi bir insan hem de iyi bir marangozdu. Sağ elinin başparmağını hızla kesmişti. Ağa ile beraber çalıştıkları sırada Ağa ona ne sorarsa sorsun. Mirze, sağ elini yumruk yaparak olmayan baş parmağı ile cevap veriyordu.

Akşam yemeği dağıtıldığı zaman, Damet’e kaş göz işareti yaparak bir şey söylemek istediğimi anlattım. Genelde ben kapıda duran ziyaretçilerle veya memurlarla konuşurken diğer arkadaşlar biraz yanımdan uzaklaşırlardı. Bu defa da öyle oldu. Ve arkadaşlar biraz kenara çekildiler. Damet’e “güzel” sembolü olan bir hatıra eşyasına ihtiyacım olduğunu söyledim. O da usulen: “Bakarım!” diyerek vedalaşmadan yanımdan ayrıldı. Ertesi gün, nöbeti devrederken Damet’in cebinde bir şey olduğunu anladım.

Beş ya da altı dakika sonra, her şey netleşti: Siyah ebonitten¹⁶ bir “güzel” sembolü vardı. Daha sonra Şule için hazırladığım bu hediyeye koğuştta elden ele gezdi. Ben ve arkadaşlarım ilk defa mahkumların el işlerini görüyorduk. Belki içeride daha cazip şeyler de vardı ama herkes “güzel” sembolünü beğenmişti. Çünkü bu sembolü “zafer işareti, kendine güven, bir şeyi kabul etmek, onaylamak!” gibi değişik anlamlarda kullananlar vardı.

Ertesi öğleden sonra bana iki sepet aperatif getirdiler. Hediyeleri ve yiyeceklerimizi koğuştta Damet getiriyordu. Her şeyi bana teslim etti. Yasamal ekmeği olarak bilinen bir numaralı fabrika ekmeğini bana verince bakışlarında bir olağanüstülük sezdim. Hediye sahibinin izini olmadan getirilen hediyelere ve yiyeceklere el sürülmemesi koğuştta genel bir kuraldı. Yiyecekler ve hediyeler teslim edildikten sonra kapı kapatıldı. Sepetteki yiyecekleri düzenlemesini her zaman Ferec’ten rica ederdim. Taze ekmeğin gelince çoğu zaman, onu parçalayıp peynirle veya yavan ekmeğin olarak yedik. Bu defa ekmeği kendim alıp sağına soluna baktım.

Sonra yavaşca ortasından ikiye bölünce ekmeğin içinde bükülmüş bir kağıt olduğunu gördüm. Kağıt olan parçayı elimde saklayıp diğer parçayı sepete koydum. Elimdeki ekmeği öyle ustaca bölmüştüm ki kağıt baş parmağımla şehadet parmağımın arasında kaldı. Yüksek sesle: “Taze ekmeğin gelmiş!” diyerek parmaklarımın arasında sıkıttığım lokmayı ağzıma attım.

---

¹⁶ Ebonit: Kauçuğun kükürtle karıştırılması ile elde edilen ve genellikle süs eşyası yapımında kullanılan elektrik geçirmeyen sert malzeme.

Artık mahkumların jargonlarını öğrenmiştim. Buraya geldiğim günden beri ilk defa bana gizli bir mektup gelmişti. Karyolam tarafına yürüdüm ve yatağıma uzandım. Bu mektubu başarılı bir şekilde hiç kimseye göstermeden alabilmişim. Hafif yan dönerek elimdeki kağıt parçasını yavaşça açtım. Çok kısa yazılmış bir kağıt parçasıydı: Kağıtta:”Senin hakkında çok sayıda döküman toplandı. Bir veya iki gün sonra hakimın karşısına çıkacaksın. Koğuştaki anti komünist konuşmalarına son ver. Konuşmalarında her zaman komünist olmak istediğini Sovyet Hükümeti’nin Karabağ’ı Azerbaycan’dan almayacağını özellikle belirt!” diye yazıyordu. Bu imzasız kağıdı kim gönderebilirdi? Şule’den başka hiç kimse aklıma gelmiyordu. Bir de ondan başka birisi fabrika ekmeğinin içine bu kağıdı koyamazdı.

Koğuşta yaşça herkesten küçük, Boran adlı bir öğrenci vardı. On yedi yaşına girdiği gün bizim mahkumluğumuzun 15. günüydü. Ona güzel bir doğum günü partisi yaptık. Çok fakir bir öğrenciydi. Birgün önceden aramızda para toplayarak ona siyah bir pantolon ve gömlek getirtmiştik.

Akşama doğru öğrenci arkadaşları da içeriye iki tane daha doğum günü pastası getirdiler. Gün içinde üçüncü defa onun doğum günü şerefine sofraya kurmuştuk. İlk günlerde onu “Maliş¹⁷” diye çağırıyorlardı. Oldukça nezaketli, yerini-yurdunu bilen bir genç olduğu için herkes onu seviyordu. Ben onun “Maliş” olarak çağırılmasına itiraz ettim. Herkes onun adı ile çağırılmasını istediğimi düşündü. Oysa Ferec Dayı benim farklı

---

¹⁷ Maliş: Küçük, minyon yapılı anlamında kullanılır.

düşündüğümü anlamıştı. Yüzüme bakarak:

–Teklifin nedir?

Dilimin ucunda tuttuğum “Körpe” sözcüğünü o kadar içten söylemişim ki kendim de üzüldüm.

O günden sonra ona “Körpe” demeye başladık. Körpe çok uyanık biriydi... Saman altından su yürüten cinstendi. Ne koğuşun temizlik işine ne de yemek ve tuvalet kurallarına onu uydurabildik. Morali yerinde olduğu zaman “Şuşa'nın Dağları” şarkısını mırıldanır ve şarkısının sonuna yaklaşırken sesini yükseltirdi. Biz de onun cırtlak sesine bakmadan alkışlamayı unutmazdık. Sonunda bizimle birlikte yaşadığı hapisane hayatını bitirdi. Serbest bırakıldığında, haftada bir, yirmi paket filtresiz “Astara” sigarası göndermeye başladı.

Ferec Dayı ve Körpe, birbirlerine bir elmanın iki yarısı kadar benziyorlardı. Körpe onu gördüğü günden beri, “Dede” diyerek onun yakasına yapışmıştı. Körpe yetimhanede büyümüş. Gara Garayev’de matematik ve fizik ağırlıklı okuldan “pekiyi” derece ile mezun olduktan sonra sınavda dokuz puanlık bir derece yaparak Politeknik Enstitüsü’ne girmişti. Ailesinin kimliğini bilmiyordu. Ferec Dayı emekli bir askerdi. Afganistan’a üst teğmen olarak gitmiş ve Binbaşı rütbesiyle dönmüştü. Orada üç defa ağır bir şekilde yaralanmıştı. Sonuncu yaralanma nedeniyle üç ay komada kaldı. Komadan çıktığında Düşenbe Askeri Hastanesi’nde idi. Altı ay boyunca tedavi gördükten sonra, emekliye ayırmışlardı. Dediğine göre vatan uğranda gösterdiği kahramanlık nedeniyle madalya almıştı.

Körpe ile iyi sohbet ediyorlardı. Koğuşun bir köşesinde saatlerce konuşuyorlardı ancak kimse onların ne konuştuklarını bilmiyordu. Onları sanki kan bağları birbirine çekiyordu.

Ben yatakta uzanırken Körpe genellikle yatağın aşağısında oturur, dizlerini kucaklardı. Sağ bacağına diz kapağının üstünde üstü siyah kıllı, büyük beni vardı. Ferec Dayı ise o kadar utangaçtı ki, onu hiç kimse kısa kollu gömlekle veya çorapsız görmemişti. Giyinirken kimse görmesin diye koğuşta herkesten erken kalkar herkesten geç yatardı.

Körpe tahliye olduktan iki gün sonra Ferec Dayı hastalandı. Ateşi o kadar yükselmişti ki sürekli sayıklıyordu. Günde iki defa iğne yapılmasına rağmen ateşi düşmüyordu. Sonunda halk arasında yaygın olan tedavi usullerine baş vurduk. Ferec Dayı'nın yeri pencerenin önünde olduğu için onu daha ortada olan benim yatağıma taşıdık. Ben de Körpe'nin oturduğu yerde oturdum. Aniden onun bacağına aynı yerde, aynı büyüklükte aynı ölçüdeki beni gördüm. Şaşırılmışım. İçimden: "Bu ne sırdır Allah'ım!" diye geçirdim.

Akşama doğru Ferec Dayı biraz daha iyi olmuştu. Bir kağıt kalem alıp herkesin adını ve doğum tarihini yazdı. Böylece önceden herkesin doğum gününü bilip hazırlık yapacaktık. Aralık ve ocak aylarında bu doğum günlerinin dördünü kutlayacaktık. Benim ismim de bu sıraya giriyordu ama ben Şule'den ayrı doğum günü kutlamak istemiyordum. Bu nedenle doğum günüm olarak 25 Ağustos gününü belirttim. Ancak hapisanede hiçbir sır gizli kalmazdı.

Doğum günümün tesadüfen öğrenileceğini düşündüğümünden, Damet'ten bunun gizli kalmasını rica ettim. Hapishanenin yazılı olmayan kurallarına göre, doğum tarihimin neden gizlediğimi açıklamak zorunda değildim. Bu işi para hallederdi. Damet'e biraz harçlık verip diğer boş boğazları da susturmasını isteyince her şey yoluna girdi...

Doğum günümde hem Şule'den hem de yurttan bol miktarda yiyecek gelmişti. Öğrenci arkadaşlarımin gönderdikleri hediyeleri tek tek kontrol edip Ferec'e verdim. Herhangi bir tebrik mesajı yoktu ama gelen hediyelerin içindeki doğum günü pastası soframızın süsü oldu.

Hapishaneye girmeden önce Bayıl'ın nasıl bir yer olduğunu hayal etmek zordur. Burası hasret yuvasıdır. Bayıl dediğimde genellikle hapishane hayatı gözlerimin önüne gelir. Meydanda tutuklanarlardan farklı olarak adi suçlardan yakalanmış olanlara tamamen farklı bir davranış vardı. Bazen bu mahkumları öylesine dövüyorlardı ki onlar, haftalarca acıdan kıvranıyordu. Koğuşun gözü önünde birçok dayağa şahit olduk. Bizi ise ne döven vardı ne de söven...

Bu yüzden kendimi diğer mahkumlarla karşılaştırmak istemiyordum ama yine de hapishanedeydim. Koğuşun yönetilmesinde kesin bir adalet sağlamıştım. Bize gelen para, hediye ve sigaralardan kapalı bölüme ve diğer hapishanelere belli bir pay gönderiyorduk. Onlar da bize el işi hediyeler gönderiyorlardı. Bir gün, 6. koğuştan bir tesbih aldım. Onu verirken Damet yavaşça fısıldadı:

–Kitabı iyi oku!

Bu gecelerde sabaha kadar uyuyamadım. “Ne kitabı, hangi kitap, bu adam ne demek istiyordu?” gibi sorular bana huzur vermiyordu. Gecenin bir yarısında zorla da olsa uyumak istedim. İpi kırılmasın diye elimdeki tesbihi yatağımın üst kısmında bir demir parçasına asmak için hafifce yan dönüp dikleştım. O sırada koğuşun zayıf ışığında tesbihin başındaki kitap figürünü gördüm. Tesbihi asmaktan vaz geçip elimde sağa sola çevirmeye başladım. Figürün tam ortasında bir çizgi vardı. Bu çizgi güzel görüntü vermek için yapılmış olabilirdi. Ancak içimden bir ses bu figürün kitap gibi iki parçaya açıldığını söylüyordu.

Bu figürü açmak için sağa sola itmeye başladım. Ancak bir türlü açılmıyordu. Kafam öyle dalgındı ki Körpe’nin kafamın üstünde durduğunu farketmedim. “Ne yapmaya çalışıyorsun?” diye sorunca aynı şekilde fısıltı ile: “Bir tane iğne bulabilir miyiz?” dedim. Yüzüme baktı hiçbir şey demeden geri dönüp yatağına doğru gitti. Ben gardiyanlardan para ile satın almayı düşünürken yanıma geri gelen Körpe’nin elinde bir iğne vardı. Gülümseyerek iğneyi bana uzattı. Şaşkınlıkla sordum:

–Bu nereden çıktı?

–Dün herkes yatarken telefon etmeye çıkmıştım.¹⁸ Üstten istedim, transit¹⁹ gönderdiler.

–İğneyi ne yapacaksın? Terziliğe mi başlıyorsun?

Körpe gülümsedi:

---

¹⁸ Koğuşlar arasında pencereden konuşmak.

¹⁹ Transit: Kanalizasyon ile selefona sarılıp iple gönderilen küçük paketler.

-Bu dünyanın işini bilmek olur mu? diyerek hapishanede olduğumuza işaret etti. İğneyi alıp kitap figürünün yanındaki çizgiye sürmeye başladım. Biraz ileri gidince, iğnenin ucu takıldı. Biraz daha itince figürün ikiye bölündüğünü gördüm. Önce onun kırıldığını düşünüp üzüldüm ama elime düşen mektup ile duygularım değişti.

Toplumun bizi nasıl kabul ettiğine bakmayarak toprak ve vatan duygusu hepimizindir. Demir kapı arkasında elimiz kolumuz bağlı olsa da sesimizi kesmedik. Miting günlerinde Bakü’de “Hırsızlığa dur!” dedik.

Ben Körpe’ye çok güveniyordum. Okumak için mektubu ona verdim. Sevinçten gözleri büyümüştü. Mektubu okur okumaz şüpheli bakışlarla kapıya baktı. Kimsenin kendisine bakmadığından emin olunca mektubu ağzına atıp çiğnedi ve yuttu. İkimiz de çok mutlu olmuştuk. Dört duvar arasında vatan toprağının bütünlüğü mücadelesinde bir başka dayanışma mesajı almıştık.

İki gün sonra Körpe bizimle birlikte yaşadığı hapishane hayatını bitirdi. Özgür olduktan sonra bizlere, haftada bir defa yirmi paket filitresiz “Astara” marka sigara gönderiyordu.

ÖZGÜRLÜĞE GRAM GRAM KAVUŞTUM

Hapishane hayatı çok zordu. Kimsenin buraya düşmesini asla istemezdim. Bazen, hapishanenin askerlik veya savaş gibi insanı sağlamaştırdığını düşünüyordum. Yine de, hiçbirini diğerine benzemiyordu. Her birinin kendi felsefi ve maddi yapısı var. Şule'nin doğum gününü Salyan'daki (IEM) Yarı açık cezaevinde kutladım. Burası halk arasında "Xeiec Hapishanesi" olarak bilinen bir cehennemdi. Burada en büyük sorun, susuzluk oldu. Mahpushaneye, yüksek kulelere yerleştirilen büyük tanklardan su veriliyordu. Aylarca kızgın güneş ışığına maruz kalmış olan bu su, tadını yitiren ve aslında bir hastalık kaynağıydı. Suyun bayat oluşu kokusundan belli oluyordu. Başka yerden tankerlerle getirilen su, yıllardır bekleyen suyun üstüne boşaltılıyordu. Bu nedenle bu suyun kaynatılmadan içilmesine hiçbir zaman izin verilmiyordu.

Damet Dayı'nın yaptığı "güzel" hediyesini de Bayıl'dan gelirken yanımda getirmiştım. Kimden geldiğini bilmediğim yalnız Şulelerin gönderdiğini tahmin ettiğim hediyeleşme ve haberleşme burada da İslam adındaki gardiyanla devam ediyordu. 20 Şubat'ta sayım işlemi bitirdikten sonra gardiyan İslam'ı yanıma çağırarak:

-Bunu ona verir misin?

Sözlerimde hem emir hem de soru vardı. “Kime?” diye bir soru sormadan hediyece cebine koyarak yanımdan uzaklaştı.

Helec Hapishanesi’nde bizi dört ay tutuklu olarak sakladılar. Bizi derken meydanda yakalanan altı mahkum burada kalmıştık. Bunlardan dördümüz öğrenciydik. Diğer bir kişi işçi, birisi ise Bakü ayakkabı fabrikasında çalışan genç bir mühendisti.

Hepimiz aynı fikir ve düşünceye mensuptuk ve aynı gölgenin adamlarıydık. 28 şubat ile 13 mart arasında, altımız da ayrı ayrı sorgulandık. Bizi sorgulayan hakim Moskova’dan geliyordu. Sessiz, ihtiyatlı ve haşmetli bu hakim, sorduğu sorularla soğukkanlı karakterini tamamlıyordu sanki.

Ne bağırıyordu ne de fiziksel şiddet kullanıyordu. Azerbaycan dilini bilmediği için tercüman kullanıyordu. Benimle doğrudan Rusça konuşuyordu ama yine de onun yanında bir tercüman vardı. Mitingin düzenleyicileri, anti-Sovyet sloganları, toplanan paranın akibeti ve silahlı milis gücünün oluşturulması konularıyla ilgileniyordu. Tatmin olmadığı cevaplara rağmen, bu mitinglerin doğal üyelerinden biri olduğumu, aynı zamanda bu mitinglerin en faal üyelerinden biri olduğumu da zaten anlamıştı. Sorgulama süreci, ekmeğin içinde gönderilen “ksiva”daki bilgilerle örtüşüyordu. Ben de mektupta söylendiği gibi açık vermiyordum.

13 Mart’ta ilk defa bir Azerbaycanlı hakim beni sorguladı. Azerbaycan dilini iyi bilmiyordu. İlk görüşmede, kendisinden bile şüphe duyan milis giyimli bu adam tehdit ve korku ile istediği cevapları almak istiyordu. Üç ayı geride bıraktığım

hapis hayatı, benden bu tür korkuları uzaklaştırmıştı. Bu süre zarfında dövülmekten başka tüm baskıları görmüştüm. Zaten meydandayken dört defa kuvvetli darbelerle cop yemiştim. Sorgulamanın ikinci gününde, Azerbaycanlı hakim bana:

–Sorularıma benim istediğim gibi cevap verirsen, seni derhal özgür bırakacağım, dedi.

Benden önce Azerbaycanlı hakimler tarafından sorgulanan koğuş arkadaşlarımdan dediklerinden yola çıkarak ne soracağımı tahmin ediyordum. O nedenle acı bir tebessümle isteksizce sordum:

–Hangi konularda?

–Haydar Aliyev’in emirleri size nasıl ulaştırıldı? Çadırlara uyuşturucu maddelerini kim getiriyordu? Toplanan paraları kimler yerine ulaştırıyordu?

–Size bir soru sorabilir miyim? Samimi bir cevap verirseniz ve bizi ikna edebilirsiniz söz veriyorum sorularınıza sizin istediğiniz cevapları yazıp imzalayacağım, diyerek gözlerinin içine baktım.

Hakim pek memnun olmasa da başı ile bana onay verdi.

Kinayeli bir sesle:

–Sayın Hakim Bey, bu sorulara sizi memnun eden cevaplar verirsem Ermeniler Karabağ’da hak iddia etmekten vazgeçecekler mi?

Hakimin yüzü kızardı, sinirle ayağa kalkıp:

–Kes sesini, nankör isyancı!

Sanki içinden bana tokat atmak da geçiyordu. O ayağa

kalkınca ben de kalktım. Ellerimi aşığı uzatarak birbirinin üstüne koydum. Sorum onu asabileştirmişti. Fikirlerini açıkça ifade edemiyor, bağırıp çağırıyordu. Bağırarak söylediğı karışık cümlelerden hiçbir şey anlaşılmıyordu. Ağızdan çıkan tükürükler suratıma sıçrasa da temkinli bir şekilde yerimden kıpırdamıyordum. Çok geçmeden, biraz sakinleşti. Yerine geçip oturdu. Bu defa daha sakin ama hızlı hızlı nefes alıp vererek:

–Koğuşta ağız birliğı yapıp, kanunu korumakla görevli emekçilere karşı saygısızlık yapıyorsunuz. Bugün enstitüden kovulman için bir rapor göndereceğim. Resmî bir yazı ile hepimizi tek kişilik hücrelere koyduracağım.

Aslında onun bu tehditleri beni korkutmadı. Tabii ki, tek kişilik hücrelerde kalmanın sıkıcı, üzücü ve zor olduğunu burada duymuştum. Mantıken de böyleydi. Ancak hakimin söylediğı gibi koğuşta hangi soruya hangi cevabı vereceğimizi tartışmıyorduk.

Gelen haberlere göre, ülkedeki durum gittikçe karmaşıklaşıyordu. Ermeniler iyice azmışlardı. Bu nedenle iktidarın bizi daha fazla burada tutamayacağını biliyorduk. Çünkü fabrikalarda, diğere devlet kurumlarında ve yüksek öğrenim kurumlarında kurulan grev komiteleri 5 Aralık'ta tutuklananların serbest bırakılmasını istiyordu.

1 Nisan'da beklenmedik bir şekilde beni özgür bıraktılar. Aleyhimde açılan cinayet davasını durdurmadan beni serbest bıraktılar. Ülkenin her tarafında mitingler vardı. Dört kişiyle beraber hapisaneden çıktık. Benden başka herkesin karşılıyanı

vardı. Şule'nin beni karşılamaya gelmemesine biraz üzül müştüm. Aynı gün hapishaneye ziyarete gelen tutuklu arkadaşlarımdan birinin kardeşi ile beraber ben de Bakü'ye döndüm. "Juguli" marka arabanın içinde bohçaya sarılı erzaktan kahvaltımızı da yapmıştık. Beni Azneft Meydanı'na bıraktılar. Bir daha o arkadaşlardan hiçbirini göremedim. Orada bir taksiye bindim ve direkt yurda gittim.

Yol boyunca kendimi Sovyet sinemasındaki kahramanlar gibi sanıyordum. Hayalen kendimi "Seher" filminde devrimci Aslan'a benzetiyordum. Ve ben de Aslan gibi yüksek sesle şarkı söylemek istiyordum: Benim adım Şahve'dir, herkes bilsin bunu!.. Ancak Aslan'ın neden Bolşevik olduğuna üzülüyordum. Bu kadar cesur bir kahramanın millî iradesi olmalıydı. İçimden beni öldüreceklerini, böylece milyonlarca kişinin meydanlara geleceğini, insanların tabutumu omuzlarında sokak sokak gezdireceklerini düşünüyordum. Öldürüldüğüm için yeni bir meydan hareketi başlayacak, herkes benimle ilgili konuşacaktı. Ancak ben bütün bunları görebilecektim.

Yatakhane de çiçekle, gülle karşılanacağımı düşünüyordum. Beklediğimin tam tersi oldu. Öğrencilerin girdiği yurt kapısında taksiden inmeden önce biraz durup etrafta kimlerin olduğuna baktım. Karşıdan gelen iki üç kişiyi tanımıştım. Ellerinde kağıt erzak torbaları ile marketten geldikleri belliydi. Aşağıya indiğimde içlerinden bir tanesi beni tanıdı. Arkadaşlarına bir şeyler söyledi. Önce biraz duraksadılar. Benim için durduklarını düşünüp sevindim ama yanımdan geçip

gittiklerinde bedenimden soğuk bir şey süzüldü.

Tutuklandığım zaman yurttaki odanın anahtarını atmıştım. Kendi kendimi ve arkadaşlarımı tehlikeye atmamak için bunu yapmıştım ama odanın kapısının önünde durduğumda yanlış yaptığımı anladım. Boş yere anahtarları atmıştım. Şimdi içeriye nasıl girecektim?

Odamızın kapısı kapalıydı. Kapıyı bir iki kez yavaşça çaldım ama kimse açmadı. Koridorun öbür başında mutfak vardı. Oraya gittim ve beklemeye başladım. Aksi gibi odadan kimse çıkmıyordu. Yarım saat içinde yarım kutu sigara içmiştim. Hâlâ bedava sigaraları içiyordum. Meydandan sonra hapishane hayatımda da böyle olmuştu. Ancak hapishaneden çıkarken bu bedava sigaralardan dört paket alıp geri kalanını kapalı cezaevine göndermiştim. Yeni bir sigara yakmak istediğimde odanın kapısı açıldı. Dışarı çıkan Hamit'ti. Demek ki öyle derin uyumuştum ki benim kapıyı çaldığımı duymamıştı. Yanımdan geçip tuvalete giderken hâlâ yarı uykulu bir hâlde beni fark etmedi. Geri döndüğünde beni yatağın üstünde görünce şaşkınlıktan bağırdı.

***

...Cephe²⁰ liderleri radikal ve liberal olarak iki kanada bölünmüştü. Öğrenciler de bu ayrışmanın kurbanı olmuşlardı. Siyasi cehalet son haddindeydi. Herkes, bir ağızdan duyduğu

---

²⁰ Cephe: Azerbaycan Halk Cephesi teşkilat

ancak tamamıyla anlamadığı kayıtsız düşüncelerle konuşmaya dahil olmuştu. Nedense hapishaneden sonra yurttan ve üniversitede özel bir nüfuza sahip olacağımı düşünüyordum. Şaka değil, soğuk duvarlar arasında dört ay ceza çekmişim. Fakat söz sahibi, hapishanede tutuklu olan ben değildim. Tutuklu kaldığım sürede ayrı ayrı grupları temsil eden ve reklamlarını yapan kişilerin sözleri geçiyordu.

Koğuşta geçirdiğim uykusuz gecelerde, yurt odasına vardığımda, Fatma Hala'dan temiz çarşaf alıp yumuşak yatağımda bir hafta boyunca uyumayı düşünüyordum. Tam tersi oldu. O gece uyuyamadım. Gece yarısına kadar oda arkadaşlarım ve öğrencilerle sohbet ettik. Soru yağmuruna tutulacağımı düşünüyordum. Ancak aksine herkes konuşuyordu. Bazen birbirlerinin sözünü keserek daha yüksek sesle kendilerinin haklı olduğunu dikte etmeye çalışıyorlardı.

Ertesi gün herkesten önce uyandım. Yurdu gezmeye başladım. Büfe açılır açmaz kaymak ve sucuk alıp sabah kahvaltımı yaptım. Odamdaki arkadaşlarımdan enstitüden atılmadığımı öğrendim. Geri döndüm üzerimi değiştirdim. Aşağı inmek istediğimde nöbetçi Rahile Hala'nın sesini duydum:

–Ay oğlum, 315'den Şahve'yi telefona çağırın, diyordu.

Telefon edenin Şule olduğundan emindim. Hızla alt kata indim. Nöbetçi masasındaki telefona sadece gelen telefonlar bağlanıyordu. Buradan başka bir numarayı aramak mümkün değildi. Rahile Hala ahizeyi masanın üzerine koymuş bekliyordu. Başımın altına Rahile Hanım'ı selamladım ve ahizeyi kulağıma

dayadım. Heyecandan yüreğim küt küt atıyordu. Benim geldiğimi anlamış olacak ki Şule'nin zarif ve sevecen sesini duydum:

–Selam, Şahve! Her zaman özgür olarak görüşelim. Sen asıl kahramansın.

Daha “alo” dememiştim. Belki adım seslerinden belki nefes nefese kalışımdan ahizede benim olduğuma inanmış beni övüyordu. Bir süre konuştuktan sonra: “Beni duyuyor musun Şahve?” diye sorarak cevap bekledi. Ağladığımı sanıyordum. Ben de duygulanmıştım. İkinci defa adımı söylediğinde dayanamadım:

–Elbette duyuyorum Şule! İyi misin?

–Ben iyiyim, iyiyim. Şahve, mutlaka enstitüye git. Orada her şey yolundadır. Senden bir ricam var, lütfen beni dinle. Enstitüye git ve işlerinle ilgilen. Sonra bize gel! Tahminen saat 6:00'da herkes evde olacak. Babam da erken gelecektir. Duyuyor musun?

“He!” diye soğuk bir cevap verdim. Cevabımın soğukluğundan kendim de ürktüm. Şule'nin sesi yeniden duyuldu:

–Bence bu cevabın güzel olmadı!..

Her zamanki gibi onun kalbini kırmıştım. Hatamı düzeltmek için çabalamaya başladım:

–Özür dilerim, seni kırmak istemedim. Belki sesim telefonda kötü geliyor. Saat 7:00 gibi gelirim.

Sevinçle: “Olsun, yedi olsun! Yeter ki gel!” dedi.

Beni bu kıza sevdiren şey, neydi acaba? Bu soru

beni çok düşündürüyordu. Ancak cevabını bulamıyordum, bulamıyordum, bulamıyordum... Rahile Hala'nın aniden duyulan sakin sesi beni düşüncelerden ayırdı:

–Benim de çocuklarım senin gibidir. Oğlum, yetim birisin, kendini ateşten koruman gerekir. Kendini öldürmek istediğini duyduğumda birkaç gün kendime geledim.

Sağ elimin baş parmağını göğsüme dayayarak sordum:

–Ben mi kendimi öldürmek istemişim? Ne diyorsun sen?

O anda sanki beni yılan sokmuş gibi oldum. Halimin iyi olmadığını hissettim. Bu halim dış görünüşümde de açıkca belli olmuştu ki, kadın bir anlığa kendisini kaybeder gibi oldu. Günahkar insanlar gibi kendisini temize çıkarmaya başladı:

–Ay oğul, ben bu tür söz-sohbetten korkan biriyim. Bir ara dediler ki, güya hapisanede kendini asmak istemişsin... Sonra da işittim ki, kendini kesmek isterken usturayı elinden zorlukla almışlar.

Ben dört ay boyunca, siyasi bir tutuklu olarak “içeride” kalmıştım. Politik tutsaklar Sovyet döneminde ancak KGB'nin gözetiminde idi. Rahile Hala'nın sözlerinden “içerideyken” ciddi bir şekilde tehlikede olduğumu anladım. Yani bu tür dedikoduları yayarlar ki; onları hapisanede öldürürlerse, öğrenciler eylem falan yapmasın...

Rahile Hala çok nazik bir kadındı. Kırk yaşındayken, küçük oğlu trajik bir şekilde öldüğü için erken yıpranmış saçları beyazlamıştı. Benimle konuşurken elimde olmadan onun saçlarına bakmıştım. Bana söyledikleri için biraz üzülüğünü

hissedip onun gönlünü almaya çalıştım.

Telefonu bahane ederek onunla vedalaştım. Enstitüye yürüyerek geldim. İlk binanın ana girişinde, her zamanki gibi ilan panolarına doğru gittim. Panonun üst tarafında “Politik Tutsaklara Özgürlük!” sloganı yazılıydı. Aşağıda ise pek çok farklı fotoğraflar vardı. En sonunda da benimki vardı. Bu fotoğrafı nerede çektiğimi hatırlamadım. Panonun altında bir masa vardı. Masanın üstünde ise üniversitede derslerde kullandığımız 96 sayfalık defter vardı. Yaklaşım elime aldım. Bütün sayfaları dolmak üzere olan bu defterde siyasi tutsakların serbest bırakılması için imza toplanmıştı. Yarı şaka, yarı ciddi ben de defteri imzaladım.

Bu arada yakından geçen bazı öğrenciler bana dikkatle baktılar. Sanırım beni tanımışlardı. Tereddüt etmeden dekana gittim. Kapı açıktı. Dekanın yardımcısı ve bir katip Karabağ meselesini konuşuyorlardı. Razim öğretmen ve dekan yardımcısı beni memnuniyetle karşıladı. Dekan yardımcısı sekretere çay getirmesini emretti. Sekreter de içeri girdiğinde beni çok saygıyla selamladı. Öğrencilik hayatımda dekanlığın bu kadar hareketli olduğunu hiç görmemiştim.

Sohbet sırasında Dağlık Karabağ'da ve sınır bölgelerinde durumun kötü olduğunu öğrendim. Bu nedenle öğrenciler sınav tarihini beklemeden sınavlarını verip Bakü'yü terk ediyorlardı. Sanırım ülke lideri emir verdiği için sınavlar çabuk yapılıyordu. Hatta teknik esnitülerde matematik ve fizik bölümleri kimseye sormadan öğrencilerine “iyi” notu veriyorlardı.

Enstitüden ayrıлып deniz kenarına indim. Her yerde gözüm Şule'yi arıyordu. Onun burada olamayacağını biliyorum ama bu elimde değildi. Deniz istasyonuna giderek açık balkonda oturdum. Reçelli bir çay söyledim. Nedense ağlamak istiyordum. Öyle bir yere oturmuştum ki martılardan başka bir canlı yüzümü göremezdi. Enstitüde gördüğüm manzara benim duygularımı şaha kaldırmıştı.

Acımasız düşman, asırlar önce hayata geçirdiği işgâl siyasetini şimdi daha gaddar bir şekilde devam ettiriyordu. Bu ülkede ekonominin parçalanmasından ziyade vahim olan eğitim sisteminin bozulmasıydı. Bu durum yüksek tahsil alan bir aydın olarak beni çok üzüyordu. Yüzümü denize dönerek ağlamaya başladım. Hayatımda iki defa ağlamıştım: Bir annem ölünce bir de şimdi... Bir türlü sakinleşemiyordum. Elimden ne gelirdi ki? Öğretim sürecinin tamamen bozulmasının ülkenin genel hayatına karşı düşünülmüş sinsi bir plan olduğunu bilmek için belirli bir siyasi bilgiye ihtiyaç yoktu.

Bulvar'dan Raşid Behbudov Tiyatrosu'na kadar yürüdüm. Ne bileyim, belki de kendimi kalabalığa göstermek istemiyordum. Bu kısa yol için bir taksiye binmeye karar verdim. Taksiden inince Şule yol kenarındaydı. Beni Nizami Tiyatrosu'nun arkasında karşıladı. Üzerinde güllü bir basmadan ev yapımı bir elbise vardı. Bu basit elbise onun güzelliğini azaltmamıştı aksine doğal güzelliğini daha da cazip hale getirmişti. Yüzünden mutluluk akıyordu.

Durduğu yerden kımıldamadı. Sanki beni biraz kenardan

süzme*k* istiyordu. Araçtan iner inmez başımla selam verip ona doğru birkaç adım attım.

Şule:

–Selam. Sen birliğimizin mücadele tarihinde onurlu bir sayfa yazdın. Kahramansın!

Gülümseyerek onun bir adım uzağında durdum. “Fena zayıflamışsın,” diyerek bulut gibi doldu. “Senetoryumda değildim ki!” diyecektim son anda dilimin ucundan geri döndürdüm. Sessizce yola çıktık. Banyodan yeni çıktığı kokusundan belliydi. Ayrıca yanakları doğal olarak al aldı. Saçları sade bir şekilde taranmış, bir kısmını Uzakdoğu sporcuları gibi tepesinde toplamıştı. Saçlarını toplama şekline dikkatle baktığımı anlamıştı. Binanın girişine vardığımızda kapıdan ilk önce o içeri girdi. O zaman, onun çevik hareketleri bütün zevkimi okşadı. Gözlerimin yine saçlarına takılı kaldığını görünce:

–Bu saç modeli nasıl? Bu modelde kendimi daha güçlü hissediyorum.

–Japon karateci kızlarına benziyorsun?

Tek kelime “Doğru bildin! İstersen kamikaze de diyebilirsin!” diyerek sanki beni süze süze hafif adımlarla merdivenleri çıkmaya başladı. Kapıyı hafifçe tıkladığımızda annesi kapıyı açtı. Gülümseyerek: “Hoş geldiniz. Her zaman özgürlüğe!..” diyerek elini bana uzattı. Tam bu esnada elim boş geldiğimi hatırladım. Oysa bir kilo tatlı almalıyım. Sevdiğim kızın ailesi ile ilk defa tanışacaktım hem de eli boş... Onlar,

benim hakkımda ne düşüneceklerdi? Bu saygısızlığımdan dolayı kendimi asla affetmeyecektim.

Şule'nin aile fetleri bana çok kibar davrandılar. Sanki çok iyi tanıdıkları bir yakınlarını görmüşlerdi. Herkes teker teker elimi sıktı. Heyecandan kiminle başlayacağımı bilmiyordum. İsimlerini de söylediler ama hiçbir şey duymadım. Şule şaka yapmaktan geri kalmadı:

–İşte hepinizin gıyaben tanıdığı Şahve Bey. Kimse rahatsız olmasın, onun bugün acelesi yok. Şansımıza bugün miting de yok. Sofra başında daha yakından tanışacaksınız.

Bu aileden hiçbir zaman aklımdan çıkmayacak doğallık ve ilgi gördüm. Beni çok değerli insanlar gibi karşıladılar. Bu ailenin yüksek mevkide çalışan reisleri bana gösterdikleri samimiyet ve sevgi ile sanki halk hareketine olan ilgilerini göstermek istiyorlardı. Şulelerin evi güzel bir mimari ile yapılmış bir binanın dördüncü katındaydı. Sonradan öğrendiğime göre 1913 yılında Şule'nin babası tarafından yaptırılan bu bina, uzun yıllar Bolşeviklerin hizmetinde olmuştu. Stalin'in baskılarından sonra Şule'nin annesi Moskova'ya defalarca müracaat ederek evini geri istemiş fakat yardım eden olmadığını görünce 1971 yılında Haydar Aliyev'in makamına çıkararak durumu anlatmış. Bir hafta sonra bu binanın dördüncü katını aileye geri vermişler. Ancak bir şartla: Evi satamayacaklar ve değiştirmeyeceklerdi. Bolşeviklerin gayri resmî arşivi olarak kullanılan bu kat harabelikmiş.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «Литрес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на Литрес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.